ORTODOKSİA
AHLÂKÎ VE DİNÎ RESALE

Umum Neşriyat Müdürü
MELETİOS LUKAKİS

Mahal idare
Tahta Minare, Vodına Sokağ 42
İstanbul — Fener

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΗΘΙΚΟΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
† Ο ΧΡΙΣΤΟΥΠΟΛΕΩΣ ΜΕΛΕΤΙΟΣ

ΕΤΟΣ ΙΘ΄. — ΜΑΪΟΣ 1944 — ΤΕΥΧΟΣ 5

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Η ΨΥΧΙΚΗ ΑΝΩΤΕΡΟΤΗΣ ΤΟΥ ΑΛΗΘΙΝΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ

Ο ΑΓΓΛΟΣ ποιητὴς Σαίξπηρ εἰς τὸ γνωστὸν τραγικώτατον δρᾶμά του «Ἀμλέτος» λέγει με κάποιον πόνον ψυχῆς· «δός μοι ἐκεῖνον τὸν ἄνθρωπον ποὺ δὲν εἶναι σκλάβος οἱουδήποτε πάθους καὶ θὰ τὸν φέρω μέσα εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας μου» (εἰς τὰ μυχιαίτατα τῆς ἐσωτερικῆς μου ὑπάρξεως).

Give me that — man
that is not passion's slave, and
I will wear him — in my
heart's core dy, in my heart. (πρᾶξ. Γ.΄ σκ. β΄).

Δείξατέ μοι τὸν ἀληθινὸν χριστιανόν, ὁ ὁποῖος ἐν τῇ ἰδιότητί του αὐτῇ, θὰ εἶναι, ὅσον ἀνθρωπίνως δυνατόν, ἀπηλλαγμένος ἀπὸ πάθη καὶ πλημμυρισμένος ἀπο πολλὰς ἀρετάς. Θὰ εἶναι ὁ «ἄρτιος» κατὰ Χριστὸν ἄνθρωπος συμφώνως μὲ μίαν ἔκφρασιν τοῦ Ἀποστόλου Παύλου. Αὐτὸν τὸν ἀληθινὸν χριστιανόν, τὸν ὁποῖον ζητοῦμεν σήμερον, ὡς ἐζήτει τὸν ἄξιον τοῦ ὀνόματος τοῦ ἀνθρώπου «ἄνθρωπον» ὁ φιλόσοφος Διογένης ἀνάψας φανὸν ἐν πλήρει μεσημβρίᾳ, θὰ ἀναλύσω ἀπὸ ἀπόψεως τῆς ψυχικῆς του ἀνωτερότητος.

Τὰς ἀρετὰς τοῦ Σωκράτους ὁ Πλάτων εἰς τὸ «Συμπόσιον» τὰς παρομοιάζει πρὸς ἀγάλματα καὶ μάλιστα «θεῖα καὶ χρυσᾶ καὶ πάγκαλα καὶ θαυμαστὰ» (Συμπόσιον Α. 217). Τὰ ἀγάλματα αὐτὰ θειότερα καὶ θαυμαστότερα καὶ σταθερώτερα ἐνθρονίζονται ἐν τῇ ψυχῇ ἐκείνου ὁ ὁποῖος πράγματι πιστεύει εἰς τὸν Χριστόν. Ὁ πιστεύων εἰλικρινῶς εἰς ἐκεῖνον ποὺ εἶπε· «ὁ ἀκολουθῶν ἐμοί, οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ᾽ ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς», ὡς καρπόν, ὡς φυσικὸν ἐπακολούθημα, τῆς μαθητείας ταύτης ἐμφανίζει τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν δικαιοσύνην, τὴν χρηστότητα, τὴν πρᾳότητα, τὴν καρτερίαν, τὴν ψυχραιμίαν, τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην μὲ ὅλας τὰς ἀνωτέρας καὶ συγκεκριμένας ἐκδηλώσεις της. Αἱ ὡς ἄνω ἀρεταί, καὶ ἄλλαι τὰς ὁποίας παραλείπω καὶ αἱ ὁποῖαι εἶναι κτῆμα ἀναφαίρετον, πλοῦτος ἀνεκτίμητος τοῦ πιστοῦ μαθητοῦ τοῦ Χριστοῦ, ἐξασκοῦν τοιαύτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ὥστε νὰ δημιουργῆται ἐν αὐτῷ ἕνας ἀνώτερος ἠθικὸς ἄνθρωπος μὲ πλήρη συνοχὴν καὶ συνάφειαν τόσον ἐν τῷ συνόλῳ ὅσον καὶ ἐν τοῖς ἐπὶ μέρους. Ἡ συνοχὴ αὐτὴ καὶ συνάφεια ξένη διὰ τὸν ὑλιστικὸν ἄνθρωπον, ἡ ὁποία ἐν ταῖς ἐνεργείαις τοῦ καθ᾽ ἡμέραν βίου ἐκδηλοῦται ὡς ἰσότης, ὡς ἔλλειψις ἀντιφάσεων καὶ ἀντιθέσεων, ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῆς ψυχικῆς ἀνωτερότητος τοῦ γνησίου χριστιανοῦ. Ἡ τοιαύτη ἀνωτερότης εἶναι ἀναποσπάστως συνδεδεμένη μὲ τὴν ἐσωτερικὴν ἠρεμίαν καὶ τὸ ἀκλόνητον ψυχικὸν σθένος.

Ποία σφοδρότης ἀνέμων ἀντιξόων ἠμπορεῖ νὰ κλονίσῃ τὸν τοιοῦτον ἠθικὸν γίγαντα; Αἱ ἐξωτερικαὶ περιστάσεις εἶναι ἄνισοι· ὁ βίος ἐξωτερικῶς παρουσιάζει πότε δυσάρεστα καὶ πότε εὐχάριστα. Οἱ ψυχικῶς ὑποδεέστεροι, οἱ μὴ σφυρηλατηθέντες εἰς τὴν σχολὴν τοῦ Ἐσταυρωμένου, εἶναι ἕρμαια τῶν ἐξωτερικῶν συμβάντων, τὰ ὁποῖα καὶ κανονίζουν τὸν ἐσωτερικὸν ἐκείνων βίον, τὰς ἐσωτερικὰς ψυχικάς των διαθέσεις. Ὁ ἀδαμάντινος τὴν ψυχὴν χριστιανὸς προσαρμόζει τὰ ἐξωτερικὰ γεγονότα πρὸς μίαν ψυχικήν του κατάστασιν, ἡ ὁποία εἶναι ὁ καρπὸς πεποιθήσεων, ἰδανικῶν, πίστεως, ἐνθουσιασμοῦ ἀμειώτου. Αὐτὸς εἶναι κύριος καὶ ὁδηγὸς τῶν πραγμάτων, ἐὰν ἐπιτρέπεται νὰ ὁμιλήσωμεν οὕτως. Ἡ ψυχικὴ ἀνωτερότης τοῦ χριστιανοῦ καταστέλλει τὰ κύματα τῆς ἐξωτερικῆς ζωῆς. Ὁ μέγας Βασί-

λειος ὡς ἑξῆς χαρακτηρίζει τὴν ἐν τοῖς ἔργοις ἐξωτερίκευσιν τῆς ψυχικῆς ἀνωτερότητος τοῦ ἀληθινοῦ χριστιανοῦ· «μὲ σύνεσιν προσαρμόζεται πρὸς τὰ διάφορα συμβάντα ποὺ παρουσιάζει ὁ ἐν τῇ φύσει βίος καὶ διαμένει πάντοτε ὅμοιος πρὸς τὸν ἑαυτόν του, οὕτως ὥστε οὔτε ἀπὸ τὰ εὐχάριστα τῆς ζωῆς νὰ ἐπαίρεται οὔτε ἀπὸ τὰ δυσάρεστα νὰ χάνῃ τὸ φρόνημά του καὶ νὰ καταπίπτῃ» (Migne 31 στ. 420). Καὶ εἰς τὸν περὶ εὐχαριστίας λόγον ἐκφράζεται ὡς ἑξῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου· «μήτε τὰ φαιδρὰ τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων περιχαρείας ἀμέτρους ἐμποιείτω σου τῇ ψυχῇ, μήτε τὰ λυπηρὰ κατηφείαις καὶ συστολαῖς τὸ γαῦρον καὶ ὑψηλὸν ταπεινούτω. Μὴ γὰρ οὕτω προπαιδευμένος περὶ τῶν κατὰ τὸν βίον, ***οὐδέποτε ἀκύμονα καὶ ἀτάραχον ζωὴν ζήσῃ***» (Migne 31 στ. 236). [1])

Παρὰ τῷ πραγματικῷ χριστιανῷ ἐμφωλεύει ἡ μεγάλη καὶ φιλόσοφος ψυχὴ ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὴν ἐσωτερικὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ὁποίαν καὶ ὁλόκληρος ἡ οἰκουμένη ἂν ὁπλισθῇ καὶ ἐπιχειρήσῃ νὰ τὴν προσβάλῃ θὰ λακτίσῃ κυριολεκτικῶς εἰς κέντρα. Ὁ Σοπενχάουερ εἰς τὸ ἔργον του «Συγγραφεῖς καὶ ὕφος» κάμνει λόγον καὶ περὶ μιᾶς ἐξαιρετικῆς εὐτυχίας, τὴν ὁποίαν δοκιμάζει μέσα του ἓν διακεκριμένον καὶ γόνιμον πνεῦμα εἰς στιγμὰς εὐλογημένας. Ὁ ἀπαισιόδοξος ἀλλὰ βαθὺς φιλόσοφος οὗτος ἔχει ὑπ' ὄψιν τὴν διανοητικὴν ἀνωτερότητα, τὴν ἔξαρσιν τῆς νοητικῆς δυνάμεως ἑνὸς ἐξαιρετικοῦ πνεύματος· τὰς ἐξάρσεις αὐτὰς ὀνομάζει εὐλογημένας στιγμὰς δημιουργοὺς μιᾶς εὐτυχίας ἐσωτερικῆς ποὺ δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραβληθῇ πρὸς οἱανδήποτε ἄλλην ἀνθρωπίνην εὐτυχίαν. Πόσον διάφορος, πόσον ἀνωτέρα καὶ πόσον ἀδιάκοπος εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ εὐτυχία τοῦ χριστιανοῦ τοῦ πεπροικισμένου μὲ ψυχικὴν ἀνωτερότητα! Ὁ ψυχικῶς ἀνώτερος χριστιανός, ὁ ἀληθινὸς χριστιανός, εἶναι ὑψιπέτης ἀετός. Δοκιμάζει τὴν εὐτυχίαν καὶ ἵσταται μὲ τὴν εὐτυχίαν του τόσον ὑψηλὰ ποὺ δὲν ἠμπορεῖ τίποτε νὰ τὸν προσβάλῃ. Φαντάσθητε ἕνα τοιοῦτον χριστιανὸν ἔχοντα ἐπὶ πλέον ἀνωτέραν μόρφωσιν καὶ ἐξαιρετικὴν διάνοιαν. Τὸν τοιοῦτον χριστιανὸν περιγράφει ὁ θεῖος Χρυσόστομος ὅταν τὸ χρυσοῦν του στόμα ἔλεγε — καὶ τοιοῦτος χριστιανὸς ἦτο πρὸ παντὸς αὐτὸς ὁ ἴδιος — «οὐδὲν οὕτως εὐθυμίαν καὶ εὐφροσύνην ποιεῖν εἴωθεν, ὡς τὰ περὶ φιλοσοφίας δόγματα, τὸ τῶν παρόντων ὑπερορᾶν πραγμάτων, τὸ πρὸς τὰ μέλλοντα κεχηνέναι, τὸ μηδὲν τῶν ἀνθρωπίνων βέβαιον εἶναι νομίζειν, μὴ πλοῦτον καὶ δυναστείαν, μὴ τιμὰς καὶ θεραπείας· ἂν ταῦτα εἰδῇς φιλοσοφεῖν κἂν

---

[1]) Καὶ ὁ Οἰκουμένιος ἐξηγῶν τὴν λέξιν «ἄρτιος» τοῦ Ἀποστόλου Παύλου γράφει· «ὁ ἀεὶ ἴσος καὶ μήτε τοῖς λυπηροῖς κλινόμενος καὶ ταπεινούμενος, μήτε τοῖς χρηστοῖς ἐπαιρόμενος καὶ φυσιούμενος, ***ἀλλ' ἀεὶ ὡσαύτως*** ἔχων ***ἐν πράγμασιν ἀνίσοις***».

πλουτοῦντα θεάσῃ τινὰ οὐ δηχθήσῃ φθόνῳ, κἂν εἰς πενίαν καταπέσῃς, οὐ ταπεινωθήσῃ τῇ πτωχείᾳ.»

Αἱ τοιαῦται ἀνώτεραι ψυχαὶ ὡς κυριωτέραν ἀσχολίαν—«ἑνὸς δ' ἔστι χρεία» κατὰ τὸ εὐαγγέλιον, ὡς «unicum negotium» κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν συγγραφέα Τερτουλλιανόν—ἔχουν τὴν ἐργασίαν τοῦ ἀγαθοῦ, τὸν πλουτισμὸν τῆς ψυχῆς των μὲ χριστιανικὰς ἀρετάς. Δὲν φοβοῦνται τὸν φυσικὸν θάνατον, ἀλλὰ τὸ «ἄδικον καὶ τὸ ἀνόσιον», τὸν ἠθικὸν θάνατον. Εἰς αὐτοὺς ἐφαρμόζεται τὸ τοῦ Σωκράτους· «ἔργῳ αὖ ἐνεδειξάμην ὅτι ἐμοὶ θανάτου μὲν μέλει, εἰ μὴ ἀγροικότερον ἦν εἰπεῖν, οὐδ' ὁτιοῦν, τοῦ δὲ μηδὲν ἄδικον μηδ' ἀνόσιον ἐργάζεσθαι, τούτου τὸ πᾶν μέλει» (Πλάτωνος 'Απολογία Σωκράτους Α. 33. α.)

Ἔργῳ ἀπέδειξαν τὴν ψυχικήν των ταύτην ἀνωτερότητα χιλιάδες χιλιάδων χριστιανῶν μαρτύρων οἱ ὁποῖοι προυτίμησαν τὸν θάνατον παρὰ τὴν ἀντίφασιν τῶν πεποιθήσεών των πρὸς τὰ ἔργα των. Ἔθηκαν τὸ ὅσιον καὶ τὸ δίκαιον, τὴν ἀλήθειαν, ὑπεράνω οἱασδήποτε ἀνθρωπίνης ἀπειλῆς, οἱουδήποτε κινδύνου. Ἐθριάμβευσεν ἡ ἐσωτερική των συνοχὴ καὶ συνάφεια, ἡ ψυχική των ἀνωτερότης.

Ἡ σημερινὴ ἀνθρωπότης πρέπει νὰ καλλιεργήσῃ τὴν ψυχικὴν ἀνωτερότητα εἰς τὰ ἄτομα· νὰ συναρμονίσῃ τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ πᾶσαν ἐξωτερικὴν πρόοδον πρὸς ἕνα ἀνώτερον ψυχικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου. Μόνον διὰ τῆς ἁρμονίας καὶ ἰσορροπίας αὐτῆς θὰ φθάσῃ ὁ κόσμος εἰς τὴν περίοδον τῆς ἀσαλεύτου καὶ διαρκοῦς εἰρήνης.

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

ΤΟ ΚΗΡΥΓΜΑ

Η ΓΛΩΣΣΑ εἶναι πολύτιμο ἀγαθὸν τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τῆς γλώσσης ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκεται πρὸ τοῦ ἀποκεκαλυμμένου. Τὸ θαῦμα τῶν θαυμάτων εἶναι τὸ νὰ μποροῦμε ν' ἀκούωμεν οἱ μὲν τοὺς δέ. Τὸ μεγαλύτερο δῶρον εἶναι ἡ ἀκρόασις. Ὁ χρόνος ξεσχίζει. Ὁ λόγος μᾶς δίδει τὴν δυνατότητα νὰ ἑνωθῶμεν μὲ κἄτι ποὺ μένει.

Ὁ Θεὸς γίνεται λόγος. Ὁ κόσμος γίνεται λόγος. Ὁ λόγος ὁ ὁποῖος ὀνομάζει τὸν Θεὸν εἶναι πάντοτε μία ἀπάντησις εἰς τὴν ζήτησιν. Ὁ λόγος εἰς τὸν χρόνον ποὺ ξεσχίζει συλλαμβάνει κἄτι ποὺ μένει. Δι' αὐτὸ ὕστερα ἀπὸ τὸν Θεὸν οἱ ποιηταὶ κάμνουν αὐτὸ ποὺ μένει.

Τὸ ἁπλοῦν ὀφείλει ν' ἀποσπασθῇ ἀπὸ τὸ σύνθετον, τὸ μέτρον νὰ προτιμηθῇ ἀπὸ τὸ χαῶδες. Ὅταν ἀκούω τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ ἢ τὸν λόγον ἑνὸς ἀληθινοῦ ποιητοῦ, νοιώθω πὼς ὁ κόσμος εἶναι ἐνώπιόν μου πειὸ καθαρὸς παρὰ ποτέ, πειὸ βαθύς, πειὸ ὄμορφος καὶ πειὸ σοβαρός. Νοιώθω πὼς εἶμαι ἐλεύθερος ὡσὰν τὸ χελιδόνι.

* * *

Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, τὸ κήρυγμα, μᾶς δίδει τὴν πίστιν. Πρέπει νὰ πιστεύωμεν εἰς τὴν ἀγαθότητα τοῦ Οὐρανίου Πατρός. Νὰ ἐμπιστευώμεθα εἰς τὴν σοφίαν του καὶ τὴν καλωσύνην του. «Καὶ ἂν ἀκόμη μὲ ἔρριπτεν εἰς τὴν ὀδύνην τοῦ θανάτου, θὰ εἶχον ἀκόμη ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν.» (Ἰώβ). Μὲ ἀγαπᾷ· πρέπει νὰ πιστεύσω. Μὲ τὴν πίστιν μου αὐτὴν θὰ αἰσθανθῶ περισσοτέραν πρὸς αὐτὸν ἀγάπην. Τὰ πράγματα θὰ ἔλθουν ὁλόφωτα, θὰ ξεπεράσουν τὴν ἐλπίδα. Τὸ θαῦμα αὐτό, τὴν παραμυθίαν αὐτήν, μᾶς τὴν δίδει ἡ πίστις, ἡ ὁποία μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ.

Ἔχομεν λοιπὸν δύναμιν διὰ νὰ ἐγκαρτερήσωμεν εἰς τὰ δεινά, νὰ τὰ παραμερίσωμεν, νὰ τὰ μετατρέψωμεν ἀκόμη εἰς χαράν. Ἔχομεν κἄτι νὰ ἐξυψωθῶμεν, ὄχι μονάχα νὰ ἐγκαρτερήσωμεν, ἀλλὰ κἄτι παραπάνω, νὰ γεμίσωμεν ἀπὸ ἐνέργειαν, ἐνθουσιασμόν.

* * *

Ἀλλ' ἀνώτερον ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς ἀγαπᾷ κάποιος εἶναι νὰ τὸν ἀγαπῶμεν. Ὁ Θεὸς μᾶς ἀγαπᾷ, ἀλλὰ τὸ σπουδαιότερον εἶναι ἡ ἀγάπη ἡ ἰδική μας πρὸς αὐτόν. Εἶναι δὲ ἡ ἀγάπη μας ἀληθινή, ἐὰν ὑποφέρωμεν χωρὶς γογγυσμούς. Δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν ἁμαρτίαν. Δὲν ἀρκοῦν τὰ καθημερινὰ πεζὰ καθήκοντα. Αἱ δοκιμασίαι αἱ μικραὶ δὲν φθάνουν. Χρειάζονται θυσίαι μεγάλαι, ὁλοκαυτώματα.

Ἡ ζωὴ εἶναι γεμάτη ἀπὸ δυσκολίας, ἀπὸ μόχθους, ἀπὸ καθαρμούς.

Σταγόνα μὲ σταγόνα κατασταλάζει εἰς αὐτὴν ὅ,τι πολύτιμον: δικαιοσύνη, ἐλευθερία, ἀλήθεια. Τὴν θυσίαν μας θὰ τὴν προσφέρωμεν ὄχι μὲ τὰ ἔξοδα τοῦ ἄλλου.

Ὁ Βασιλεὺς Δαυὶδ ζητεῖ ἀπὸ τὸν Ὀρνὰν νὰ τοῦ παραχωρήση ἕνα τμῆμα τοῦ ἀγροῦ του, καὶ νὰ κτήση ἐκεῖ θυσιαστήριον· νὰ τοῦ παραχωρήση τὸν σιτευτόν του μόσχον δι' ὁλοκαύτωμα, τὸ ἁμάξι του τὸ φορτηγὸ καὶ τὸ σιτάρι του τὸ καλό. — «Σὺ ὁ Κύριός μου, ἀπήντησεν ὁ Ὀρνάν, εἶναι ὅλα ἰδικά σου, ὅλα εἰς τὴν διάθεσίν σου. Τί τιμὴ εἰς ἐμένα νὰ ἔλθης εἰς τὸν οἶκόν μου, εἰς τὸν τόπον αὐτόν, τὸν ἀγρόν. Ὅλα σοῦ τὰ δίδω ἀπὸ τὴν καρδιά μου.» — «Ὄχι, ἀπήντησεν ὁ Δαυίδ, θὰ πληρώσω τὴν ἀξίαν των ὅση εἶναι δικαία. Δὲν ἁρμόζει νὰ πάρω τὰ ἀγαθά σου, καὶ μὲ αὐτά, χωρὶς νὰ πληρώσω, νὰ κάμω τὴν θυσίαν μου, τὸ ὁλοκαύτωμά μου, εἰς τὸν Θεόν, δωρεάν.»

* * *

Ἡ λατρεία τοῦ Θεοῦ κινεῖται εἰς τὴν ἀγάπην του πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν ἀγάπην μας πρὸς ἐκεῖνον. Λατρεύω δὲ τὸν Πατέρα σημαίνει ὅτι παίρνω στάσιν υἱϊκήν, κανεὶς δὲ ἀληθινὸς υἱὸς δὲν ἀρνεῖται τοὺς ἀδελφούς του. Ἐὰν δὲν ἀγαπῶ μὲ τὴν πρᾶξιν τὸν πλησίον, δὲν ἔχω τὸ δικαίωμα νὰ προσευχηθῶ.

Μᾶς περιστοιχίζουν δάκρυα, ὁ χρόνος φεύγει γρήγορα, ἡ τύχη εἶναι πολὺ σκληρή. Ἄς παραμερίσωμεν τὰ ὄνειρα τῆς μακαριότητος. Ἄς μὴ καταδαπανώμεθα εἰς αὐτά. Πόσα πρόσωπα πλασμένα διὰ τὴν ὡραιότητα καὶ τὴν εὐτυχίαν συντρίβονται κάτω ἀπὸ τὴν μυλόπετραν τῆς δυστυχίας! Πόσα παιδιὰ γλυστροῦν ἀπὸ τὸ λίκνον εἰς τὸ φέρετρον, ἢ κακοδιατηρημένα ἢ γεννημένα ἀπὸ πρόσωπα ὑποσιτισμένα!

Ἡ χαρὰ ἡ ἀληθινή, ἡ εὐτυχία, εἶναι ἡ συναντίληψις, ἡ διακονία τοῦ πλησίον. «Ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἦλθε νὰ ζητήση καὶ νὰ σώση τὸ ἀπολωλός.» «Μακάριον διδόναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν». Αὐτὸ εἶναι τὸ διάγγελμα τοῦ θείου κηρύγματος. Αὐτὸς εἶναι ὁ ὕμνος τῆς χαρᾶς ποὺ φουσκώνει ὅλα τὰ ἱστία τοῦ Εὐαγγελίου.

* * *

Τὸ κήρυγμα λοιπὸν γίνεται τὸ σπέρμα τῆς ἐπηγγελμένης νέας ζωῆς. Μποροῦμε νὰ κάμωμεν μιὰ καινούργια ζωή. Νὰ ζήσωμεν εἰς ἕνα ἐπίπεδον ἀνώτερον, ποὺ νὰ μπορῆ νὰ μᾶς δώση γαλήνην εἰς τὸ πνεῦμα, χαρὰν εἰς τὴν σκέψιν καὶ ἀκτινοβολίαν εἰς τὴν ὕπαρξίν μας. Ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶναι εἰς τὴν δυναμικότητά μας. Καὶ μποροῦμε νὰ τὴν μεταδώσωμεν καὶ εἰς ἄλλους. Τὰ δεινὰ τῆς ἀνθρωπότητος μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ θεραπευθοῦν.

* * *

Ἡ χρησιμοποίησις τῶν νερῶν ἑνὸς ποταμοῦ φέρει τόσον πλοῦτον, γονιμοποιεῖ ἐδάφη, δημιουργεῖ κινητηρίους δυνάμεις πολυτίμους, φῶς, ἐξαίσια πράγματα. Τί εἶναι δυνατὸν νὰ δημιουργήσωμεν μὲ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ζωῆς μας!

† Ο ΛΑΟΔΙΚΕΙΑΣ ΔΩΡΟΘΕΟΣ

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ ΚΑΙ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ

ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ εἰς τὸν Ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας ὁ μαθητὴς νὰ διαφωνήσῃ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἢ νὰ τὸν τροποποιήσῃ εἰς μερικὰ σημεῖα τῆς θεωρίας του, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς προόδου ἐν τῇ εὑρέσει τῆς ἀληθείας, ὅπερ εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς ἀνθρωπίνης φιλοσοφίας. Καὶ ὁ Εὐριπίδης διαφωνεῖ πρὸς τὸν Σωκράτην. Ὁ σοφώτατος ἀνδρῶν ἁπάντων Σωκράτης π. χ. ἐδίδασκεν ὅτι **ἀρετὴ καὶ σοφία ταυτίζονται**, ὅτι ἡ ὀρθὴ γνῶσις τυγχάνει ἀπαραίτητος ὅρος τῆς ὀρθῆς πράξεως καὶ πέραν τούτου ἐφρόνει καὶ διισχυρίζετο ὅτι ἐὰν λείπῃ ἡ ὀρθὴ γνῶσις καὶ ἐπιστήμη καμμία ἀρετὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατορθωθῇ, ἐνῷ ὅπου ὑπάρχει ἀληθὴς γνῶσις καὶ ἐπιστήμη **ἀφεύκτως** ἐκεῖ συνυπάρχει ἡ ὀρθὴ πρᾶξις· διότι, ἔλεγε, πᾶν τὸ ἠθικῶς καλὸν εἶναι συγχρόνως καὶ ἀγαθόν, δηλ. ὠφέλιμον, ἐπειδὴ δὲ ὅλοι θέλομεν τὸ ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον ἕπεται ὅτι ὅλοι πράττομεν τὸ ἠθικῶς καλόν, τὸ δὲ ἠθικῶς κακὸν καὶ ἑπομένως βλαβερὸν εἰς ἡμᾶς τὸ κάμνομεν μόνον ἐξ ἀμαθείας! Οὐδεὶς ἄρα γίνεται κακὸς ἑκών, διότι οὐδεὶς προτιμᾷ τὸ βλαβερὸν ἀπὸ τὸ ὠφέλιμον, διότι φύσει πᾶς τις προτιμᾷ τῶν βλαβερῶν τὰ ὠφέλιμα. Μόνον ὁ ἀμαθὴς — κατὰ τὴν σωκρατικὴν θεωρίαν — εἶναι κακὸς ἄνθρωπος, διότι δὲν γνωρίζει νὰ διακρίνῃ τὰ πράγματα, δηλ. ποῖα τὰ βλαβερὰ καὶ τίνα τὰ ὠφέλιμα.

Προεξάρχοντος τοῦ Εὐριπίδου ἡ σωκρατικὴ αὐτὴ θεωρία ἔγινεν ἀντικείμενον εὐστόχων ὅσον καὶ δικαιολογημένων ἐπιθέσεων ἐκ μέρους σοφῶν, ὀλιγώτερον μὲν σοφῶν κατὰ τὰ ἄλλα, σοφώτερα ὅμως καὶ πραγματικώτερα φιλοσοφούντων περὶ τῆς σχέσεως νοῦ καὶ βουλήσεως, νοῦ καὶ καρδίας, γνώσεως καὶ πίστεως, σκέψεως καὶ αἰσθημάτων. Ὁ Εὐριπίδης λοιπὸν θέτει εἰς τὸ στόμα τῆς Μηδείας τὸ ἑξῆς δίστιχον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Σωκράτους:

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα δρᾶν μέλλω κακὰ
θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βουλευμάτων (Μήδ. 1078-9)

Ὅ ἐστι: Γνωρίζω τί κακὴν πρᾶξιν πρόκειται νὰ διαπράξω, ἀλλὰ ἡ ὀργή μου εἶναι ἰσχυροτέρα τῶν σκέψεών μου καὶ θὰ κάμω τὸ κακὸν **ἐν ἐπιγνώσει ὅτι εἶναι κακὸν καὶ βλαβερόν**. Ἡ Μήδεια ὕστερον ἀπ' αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν ἔσφαξε τὰ δύο παιδιά της διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὴν ἀπιστίαν τοῦ συζύγου της! Ἡ λογική της εἶχε νικηθῇ ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἐκδικήσεως. Ἔγινε κακοῦργος μητέρα διότι δὲν ὑπέφερε νὰ εἶναι ἀπατωμένη σύζυγος. Τὸ πάθος ὅταν κυριαρχῇ, ἡ λογικὴ ἐξαφανίζεται ὅπως ὁ ἥλιος ἐν ὥρᾳ καταιγίδος. Ὑπὸ τοῦ πάθους τὴν ἐπήρειαν ἡ λογικότης παύει σχεδὸν

νὰ ὑφίσταται, ὁ ἄνθρωπος πλησιάζει τὸ κτῆνος καὶ ἡ αὐστηρὰ ἀκόμη δικαιοσύνη θεωρεῖ τὸν μεθυσμένον, τὸν ὀργίλον, τὸν ἀπατώμενον σύζυγον κ.τ.λ. ὀλιγώτερον ὑπευθύνους τῶν ἐν καταστάσει μὴ συγχύσεως φρενῶν διαπραττόντων ἐγκλήματα ἢ κακουργήματα. Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότης ποὺ προβάλλει ὁ Εὐριπίδης ἀπέναντι τῆς θεωρίας τοῦ Σωκράτους. Καὶ ὡς πραγματιστὴς ὁ Εὐριπίδης ***εὑρίσκεται συμφωνότατος μὲ τὸ Εὐαγγέλιον.*** Λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος εἰς τὸ Ζ΄ Κεφάλαιον τῆς πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῆς: Ὃ γὰρ κατεργάζομαι οὐ γινώσκω· ***οὐ γὰρ ὃ θέλω τοῦτο πράττω,*** ἀλλ' ὃ μισῶ τοῦτο ποιῶ (=δὲν κάμω τὸ καλὸν ποὺ θέλω καὶ ξεύρω ὅτι εἶναι καλόν, ἀλλὰ κάμνω ἐγὼ ὁ ἄνθρωπος τὸ κακὸν ποὺ τὸ μισῶ, τὸ κάμνω χωρὶς νὰ θέλω)· οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτὸ (τὸ κακὸν) ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία . . . οὐ γὰρ ὃ θέλω ποιῶ ἀγαθὸν ἀλλ' ὃ οὐ θέλω κακὸν τοῦτο πράττω· εἰ δὲ ὃ οὐ θέλω ἐγὼ τοῦτο ποιῶ, οὐκέτι ἐγὼ κατεργάζομαι αὐτό, ἀλλ' ἡ οἰκοῦσα ἐν ἐμοὶ ἁμαρτία. . .

Πρῶτος ὡς γνωστὸν ὁ φιλόσοφος καὶ μάρτυς Ἰουστῖνος (105-165 μ.Χ.) ἔσχε τὸ θάρρος καὶ ἔγραψεν ὅτι σπέρματα τοῦ Λόγου φωτίσαντα τοὺς πρὸ Χριστοῦ φιλοσόφους κατέστησαν αὐτοὺς ἱκανοὺς «ἀμυδρῶς ὁρᾶν τὰ ὄντα» καὶ νὰ διδάξωσι «σπέρματα ἀληθείας». Ἡ ἀνωτέρω συμφωνία Εὐριπίδου καὶ Παύλου εἶναι χαρακτηριστική, ὅσον ἀφ' ἑτέρου εἶναι σπουδαία ἡ συμφωνία Σωκράτους — Παύλου περὶ τῆς ἀξίας τῆς ἀνθρωπίνης σοφίας, διὰ τὴν ὁποίαν ὁ μὲν φιλοσοφῶν ἐδίδασκεν ὅτι «ἡ ἀνθρωπίνη σοφία ὀλίγου τινὸς ἐστὶν ἀξία καὶ οὐδενός! Οὗτος ὑμῶν, ὦ ἄνθρωποι, σοφώτατός ἐστιν ὅστις ἔγνωκεν ὅτι οὐδενὸς ἄξιός ἐστι τῇ ἀληθείᾳ πρὸς σοφίαν» (Πλάτ. Ἀπολ. Θ΄), ὁ δὲ τῶν ἐθνῶν Ἀπόστολος ἔγραφεν ὅτι «φάσκοντες εἶναι σοφοὶ ἐμωράνθησαν» (Α΄ 22 Ρωμ.) «οὐχὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου;» (Α΄ Κορ. Α΄ 20) «εἴ τις δοκεῖ σοφὸς εἶναι ἐν ἡμῖν ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ μωρὸς γενέσθω (διότι ἡ σοφία ἀρχίζει ἀπὸ τὴν συναίσθησιν τῆς ἀμαθείας) ἵνα γένηται σοφὸς» (Α΄ Κορ. Γ΄ 18) καὶ «εἰ δέ τις δοκεῖ εἰδέναι τι οὐδέπω οὐδὲν ἔγνωκε καθὼς δεῖ γνῶναι» (Α΄ Κορ. Η΄ 2). Τὸ τελευταῖον τοῦτο τόσον συμφωνεῖ μὲ τὸ σωκρατικὸν «ἓν οἶδα ὅτι οὐδὲν οἶδα» ὥστε νὰ μὴ μένῃ καμμία ἀμφιφολία περὶ τοῦ ὅτι ἔχει ἀπόλυτον δίκαιον ὁ Ἰουστῖνος, ὅπως δὲν εἶχεν ἄδικον ἀργότερον ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος κακίζων πολλοὺς Χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι κακῶς εἰδότες διέπτυον ὡς σφαλερὰν καὶ ἐπίβουλον τὴν θύραθεν λεγομένην, τὴν ἔξω τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν ὡς ἔξωθεν χαρακτηριζομένην σοφίαν καὶ παίδευσιν τῶν ἀρχαίων.

Ποῖος νομίζει ὅτι εἶναι δίκαιον καὶ λογικὸν νὰ περιφρονῆται ὁ οὐρανός, ἡ γῆ, ὁ ἀήρ, ἐπειδὴ μερικοὶ κακῶς τὰ ἐνόησαν καὶ τὰ ἐλάτρευσαν, κτίσματα ὄντα, ἀντὶ νὰ λατρεύσουν τὸν Κτίσαντα; Ἀποφεύγομεν τοὺς

κινδύνους τῶν φυσικῶν στοιχείων ἀλλὰ τὰ μεταχειριζόμεθα ὅσον χρειάζονται διὰ τὴν ζωήν· ὁμοίως καὶ τοὺς ἀρχαίους σοφοὺς πρέπει νὰ τοὺς μελετῶμεν ἐφόσον ἔχουν στοιχεῖα χρησιμώτατα. Μόνον οἱ ζητοῦντες συγκάλυψιν τῆς ἀμαθείας των κατηγοροῦν τὴν θύραθεν παιδείαν, διότι θέλουν ὅλοι νὰ τοὺς ὁμοιάζουν κατὰ τὴν ἀμάθειαν! Αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἔγραφεν ὁ Ναζιανζηνὸς θεολόγος, ὁ βαθὺς μελετητὴς τοῦ κλασικοῦ κόσμου καὶ ὡς ποιητὴς μέγας θαυμαστὴς καὶ μιμητὴς τοῦ Εὐριπίδου — τοῦ ἀπὸ σκηνῆς φιλοσόφου — ὅσον μιμητὴς εἶναι ὁ ἐπικὸς ποιητὴς τῶν Λατίνων Βιργίλιος τοῦ Ὁμήρου, τὸν ὁποῖον ὁ Πούσκιν ὀνομάζει «εἴδωλον τριάκοντα αἰώνων», εἴδωλον ποὺ θὰ ἀπολαύῃ αἰωνίας λατρείας ὡς πρωτοπορεία τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ, τοῦ θείου Ὁμήρου οὗτινος τὸ βιβλίον ὁμοῦ μὲ τὴν Βίβλον — κατὰ τὸν εὐσεβῆ Σατωμπριὰν — στέκονται ὡς δύο ἀρχαιότατα μνημεῖα ἑκατέρωθεν τῆς εἰσόδου τοῦ Μεγάλου Ναοῦ τοῦ Πνεύματος.

Τόπος γεννήσεως τοῦ Γρηγορίου εἶναι ἡ κώμη Ἀριανζὸς τῆς Καππαδοκίας, πρώτη δὲ σχολή, ὅπου ἐφοίτησεν, ἡ τῆς γείτονος κωμοπόλεως Ναζιανζοῦ «τυτθῆς πόλεως» τῆς ἄλλοτε Διοκαισαρείας καὶ νῦν Νενίτσι χωρίου 250 καλυβῶν, χρόνος γεννήσεως τὸ ἔτος 329 ἀπέχον 814 ἔτη ἀπὸ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεως τοῦ Εὐριπίδου, γονεῖς δὲ οἱ Νόννα καὶ Γρηγόριος. Δευτέρα σχολὴ πρὸς συνέχειαν τῶν πρώτων σπουδῶν ἡ τῆς Καισαρείας, ὅπου ὁ Δάμων ἐγνωρίσθη μὲ τὸν Φιντίαν. Τρίτη σχολὴ τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς ἄλλης Καισαρείας, τῆς ἐν Παλαιστίνῃ, «ἀνθοῦντα τότε κατὰ ρητορικῆς ἔρωτα», τετάρτη ἡ τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τελευταία ἡ περίφημος φιλοσοφικὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἔνθα ἔμεινεν ἐπὶ 5—6 ἔτη καὶ ἀνεχώρησε τριακονταετής. Ὥστε ἂν ὑποτεθῇ ὅτι 15 ετὴς μετέβη εἰς τὴν δευτέραν σχολὴν ὅπου συνεμαθήτευε μὲ τὸν Βασίλειον — ὁ ὁποῖος ὅπως καὶ ὁ Γρηγόριος ἦτο πρῶτον τέκνον τῶν γονέων του λαβὸν τὸ ὄνομα τοῦ πατρός του — συνάγομεν ὅτι ἡ μέση καὶ ἀνωτάτη παίδευσις διήρκεσε πεντεκαίδεκα ἔτη. Βέβαιον δὲ θεωρῶ ὅτι συνῆψε τὴν στενὴν γνωριμίαν μετὰ τοῦ Εὐριπίδου εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐν τῇ πέμπτῃ Σχολῇ, διότι εἶναι φυσικὸν ζωηρότερα νὰ ἐνθυμῆταί τις εἰς τὴν Ρώμην τὸν Κικέρωνα, εἰς τὰ Στάγειρα τὸν Ἀριστοτέλην, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸν Ὠριγένη, ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου τὸν Παῦλον ὅστις ἦλθε νὰ πληρώσῃ τὰ κενὰ τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, εἰς τὴν Ἀβυσσηνίαν τὸν Πούσκιν, εἰς τὴν Νέαν Ἰερσέην τὸν Οὐγκώ, εἰς τὴν Στράτφορδ τὸν Σαίξπηρ, εἰς τὸ θέατρον Μολιὲρ τὸν Μολιέρον. Αἱ Ἀθῆναι δὲν ὑπῆρξαν μόνον τόπος συγγραφῆς τῶν 92 δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου σὺν ὀκτὼ σατυρικοῖς, ἀλλὰ καὶ τόπος ἀναβιβάσεώς των ἐπὶ τῆς σκηνῆς. Καὶ μόνον ἡ θέα τοῦ Διονυσιακοῦ θεάτρου εἰς τοὺς Ν. Α. πρόποδας τῆς Ἀκροπόλεως ἔφθανε νὰ

ἀνάψῃ τὴν φαντασίαν τοῦ Ἀριανζηνοῦ σπουδαστοῦ, ὁ ὁποῖος μαζὺ μὲ τὸν ὁμόψυχον καὶ παλαιὸν συσπουδαστὴν Βασίλειον, ἐρρόφησαν πλούσια τὰ νάματα τῆς κλασικῆς παιδείας ζήσαντες παρὰ τὸν Ἰλισσὸν ἐπὶ ὁλόκληρον πενταετίαν, ξένοι πρὸς τὰς ματαιότητας τῆς ἐπιπολαίου κοινωνικῆς ζωῆς, οἰκεῖοι δὲ μόνον πρὸς τὰς εὐγενεῖς ἀναμνήσεις τοῦ τόπου καὶ τὰς πάλαι ποτὲ διαλαμψάσας μεγάλας προσωπικότητας τῶν φιλοσόφων ποιητῶν καὶ ρητόρων. Ὅσον δὲ καὶ ἂν θεωρηθῇ ὅτι δὲν εἶναι ρητορικὴ ὑπερβολὴ τὸ λεγόμενον εἰς τὸν Ἐπιτάφιον Βασιλείου ὑπὸ Γρηγορίου ὅτι δύο μόνον δρόμους ἐγνώριζαν οἱ ἐπιμελεῖς καὶ εὐσεβέστατοι Καππαδόκαι — ὁ ἐκ Καισαρείας καὶ καὶ ὁ ἐξ Ἀριανζοῦ — τὸν μὲν ἄγοντα εἰς τὴν Σχολήν, τὸν δὲ εἰς τὸν Χριστιανικὸν ναόν, ὅμως εἶναι ἀπίθανον νὰ δεχθῶμεν ὅτι δὲν ἀνέβησαν ποτὲ τὸν ἱερὸν βράχον ἢ ὅτι δὲν ἐπεσκέφθησαν τὸ Διονυσιακὸν θέατρον, ὅπερ θὰ ἦτο βεβαίως εἰς πολὺ ἀρτιωτέραν κατάστασιν παρὰ σήμερον, ἢ ὅτι δὲν ὠνειροπόλησαν εἰς τὴν θέαν τῶν στενῶν τῆς Σαλαμῖνος, εἶναι τελείως ἀπίθανον βλέποντες τὴν ἔνδοξον νῆσον νὰ μὴ ἐνεθυμήθησαν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ μετὰ τὴν ἐκεῖ ἧτταν τοῦ ὑπερφρονήσαντος Ξέρξου νὰ μὴ ἐνεθυμήθησαν ὅτι ὑπῆρξε πατρὶς τοῦ ἀπὸ σκηνῆς φιλοσόφου καὶ ἐνίοτε θεολογοῦντος Εὐριπίδου, ὁ ὁποῖος εἰς μικρὰν ἡλικίαν κατεγίνετο ἐκεῖ μὲ τὴν παιδικὴν ὑπηρεσίαν θρησκευτικῶν τελετῶν, ὅπως καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἔκαμναν εἰς τὰς πατρίδας των.

† Ο ΚΥΔΩΝΙΩΝ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΣ

Ὁ μελετῶν τὸ ζήτημα τῆς μορφώσεως νοῦ καὶ ἤθους ἂς προσέξῃ καὶ τὴν στιχομυθίαν εἰς τὰς F. S. τοῦ Μολιέρου:

Η— Ἕως τόρα νόμιζα ὅτι ἡ ἀμάθεια καὶ ὄχι ἡ μάθησις κάμνει τοὺς μεγάλους τρελλούς.

Κ — Κακῶς ἐνόμιζες καὶ σὲ ἐγγυῶμαι ὅτι ὁ γραμματισμένος τρελλὸς εἶναι ποιὸ λωλὸς παρὰ ὁ ἀγράμματος τρελλός!

Η — Ἡ γνώμη σου εἶναι ἀντίθετος μὲ τὴν κοινὴν ἀντίληψιν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀμαθὴς καὶ τρελλὸς εἶναι κάτι συνώνυμον.

Κ — Ἂν θέλῃς νὰ καλοκυττάξῃς τὰς λέξεις, συνώνυμα μᾶλλον εἶναι ὁ σχολαστικὸς καὶ ὁ τρελλός.

Η — Εἶναι φανερὴ ἡ τρέλλα τοῦ ἀμαθοῦς.

Κ — Μὰ εἶναι μεγαλύτερη ἡ τρέλλα τοῦ γραμματισμένου, διότι ἡ μάθησις προσθέτει εἰς τὴν φύσιν!

Η — Ἡ μόρφωσις καθ' ἑαυτὴν ἔχει τὴν ἀξίαν της.

Κ — Καὶ ἡ μόρφωσις τοῦ μωροῦ δημιουργεῖ ἕνα ἀνόητον! (στ. 1293—1305).

Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΚΗΔΕΙΩΝ

De mortuis nihil nisi bonum
de mortuis nihil nisi verum

ΦΙΛΟΣ κληρικὸς ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεζήτουν πρό τινων ἐτῶν περὶ τῆς σκοπιμότητος τῶν ἐπικηδείων λόγων, καθ' ὃν τρόπον συνήθως οὗτοι γίνονται, μὲ ἀνέφερε τὸ ἑξῆς ἀσύνηθες γεγονός. «Κατὰ τὴν πολυετῆ ἱερατικήν μου διακονίαν, εἶπε, κατὰ τὴν ὁποίαν εἰς πολλὰς μὲν κηδείας παρέστην, ἀρκετοὺς δὲ ἐπικηδείους λόγους ἐξεφώνησα, ἅπαξ μόνον μοῦ συνέβη ν' ἀκούσω ἀπὸ συγγενῆ νεκροῦ τὴν ἀκόλουθον ἀξιομίμητον παράκλησιν.

— Σᾶς παρακαλῶ θερμῶς, μὲ εἶπε, εἰς τὸν ἐπικήδειόν σας λόγον νὰ ὁμιλήσετε ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλιγώτερον ἢ καὶ καθόλου, ἂν θέλετε, περὶ τῆς προσωπικῆς ζωῆς τοῦ νεκροῦ. Οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι του τὴν γνωρίζομεν καλλίτερον ἀπὸ κάθε ἄλλον. Ἑπομένως κάθε περιγραφὴ τῆς κοινωνικῆς του δράσεως καὶ τῆς καθόλου ζωῆς του δὲν θὰ μᾶς ὠφελήσῃ εἰς τὴν ψυχικήν μας ἀνάγκην τῆς παρηγορίας. Θὰ ἦτο προτιμότερον λοιπὸν νὰ μᾶς ὁμιλήσετε περὶ τῆς αἰωνιότητος, τὴν ὁποίαν μᾶς ὑπόσχεται ὁ Νικητὴς τοῦ θανάτου καὶ χορηγὸς τῆς ζωῆς. Αὐτὸ τὸ θέμα θὰ μᾶς ἐνισχύσῃ ψυχικῶς».

Ὑπέροχοι λόγοι Χριστιανικῆς φρονήσεως, οἱ ὁποῖοι θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ν' ἀκούωνται συχνότερα! Δυστυχῶς ὅμως τοιαύτη σύστασις ἐκ μέρους τῶν συγγενῶν νεκροῦ πρὸς τὸν μέλλοντα νὰ ἐκφωνήσῃ τὸν ἐπικήδειον εἶναι ἀπὸ τὰ σπανιώτερα φαινόμενα. Τουναντίον μάλιστα οἱ συγγενεῖς τοῦ νεκροῦ συνήθως ἀξιοῦν ν' ἀκούσουν τὸν πανηγυρικόν του καὶ πρὸς τοῦτο μάλιστα προθυμοποιοῦνται νὰ δώσουν εἰς τὸν πανηγυριστὴν καὶ τὰ ἀπαραίτητα βιογραφικὰ σημειώματα καρυκευμένα ἢ ἀκαρύκευτα!

Ἐφόσον δὲ καὶ οἱ ἐκφωνοῦντες τοὺς ἐπικηδείους συγκαταβαίνουν εἰς τὴν προαναφερθεῖσαν ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν, ἀκούομεν πολλάκις ἐπικηδείους, οἱ ὁποῖοι ***ἀρνητικῶς*** ἐξυπηρετοῦν τὴν θείαν Ἀλήθειαν καὶ τὸν ἠθικοθρησκευτικὸν καταρτισμὸν τῶν πιστῶν. Πάντως οἱ ἐπικήδειοι λόγοι ἐξετροχιάσθησαν ἀπὸ τὸν ἀρχικόν των σκοπὸν καὶ ἐξεφυλίσθησαν, ἐφόσον κατήντησαν λόγοι «κατὰ συνθήκην».

Σκοπὸς τῶν ἐπικηδείων λόγων εἶναι νὰ παρηγοροῦν τοὺς πενθοῦντας καὶ ἀπὸ τὸ βαρυσήμαντον φαινόμενον τοῦ θανάτου νὰ ἀντλοῦν πολύτιμα ἠθικοκοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ διδάγματα δι' ὅλους τοὺς συνοδεύοντας τὴν ἐκφορὰν τοῦ νεκροῦ. Μὲ τὴν ἐσφαλμένην ὅμως κατεύθυνσιν, τὴν ὁ-

ποίαν ἔχουν λάβει, οἱ ἐπικήδειοι ἀποδίδουν ἀντίθετα τῶν προσδοκωμένων ἀποτελέσματα· σκανδαλίζουν καὶ κρημνίζουν ἀντὶ νὰ οἰκοδομοῦν.

Εἰς τὴν προμνημονευθεῖσαν συζήτησίν μου μετὰ τοῦ φίλου κληρικοῦ τῆς ἀλλοδαπῆς παρίστατο καὶ ἄλλος τις φίλος, εὐσεβὴς καὶ μορφωμένος κύριος, ὁ ὁποῖος μᾶς εἶπε τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά:

— Ἂν θὰ ἦτο δυνατὸν ν' ἀμφιβάλω ποτὲ περὶ τῆς θείας Ἀληθείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἔχω λόγους ἀκλονήτους νὰ πιστεύω, πρὸ πολλοῦ θὰ εἶχα ἐξωκείλει εἰς τὴν ἀπιστίαν, ἐξωθούμενος ἀπὸ τοὺς ἐπικηδείους λόγους, τοὺς ὁποίους ἔτυχε ν' ἀκούσω, συνοδεύων ἐκφορὰς νεκρῶν. Σημειώσατε δὲ ὅτι θίγομαι καιρίως ἀπὸ τοὺς ἐπικηδείους λόγους, τοὺς ἐκφωνουμένους ἀπὸ ἀναρμόδια πρόσωπα, ἔξω μὲν τοῦ ἱερατικοῦ κύκλου εὑρισκόμενα, χωλαίνοντα δὲ πολλάκις «ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις», καὶ θρησκευτικῶς δηλονότι καὶ ἠθικῶς. Καιριώτερον ὅμως θίγομαι, ὅταν ἀκούω ἐπικηδείους λόγους, ἐκφωνουμένους ἀπὸ μορφωμένους κληρικούς, οἱ ὁποῖοι εἰς μὲν τὰ κυριακάτικά των κηρύγματα μᾶς ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἠθικῆς ἀναγεννήσεως, εἰς τοὺς ἐπικηδείους των ὅμως λόγους ἐγκωμιάζουν ὡς ἀξιομακαρίστους ἀνθρώπους, τῶν ὁποίων ἡ ζωὴ ἦτο παντελῶς ξένη πρὸς τὴν θρησκείαν τοῦ Ἰ. Χριστοῦ καὶ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Του!

Καὶ εἰς τὸν χαράσσοντα τὰς γραμμὰς αὐτὰς συνέβη μεταξὺ θρησκευτικῶς λιποσάρκων ἐπικηδείων ν' ἀκούσῃ καὶ ἕνα τοιοῦτον ὑπογραμμίζοντα τὴν παραδειγματικὴν εὐσέβειαν καὶ τὸν τακτικὸν ἐκκλησιασμὸν ἀνθρώπου, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγνώριζεν ἀσφαλῶς, ὅτι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν «ἐκ πεποιθήσεως» εἶχε διακόψει κάθε δεσμὸν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ! Καὶ διηρωτώμην· πῶς εἶναι δυνατὸν καὶ ἐν τῷ Οἴκῳ τοῦ Θεοῦ νὰ σφαγιάζεται τόσον ἀσπλάγχνως ἡ Ἀλήθεια!

Ἐξ ἀφορμῆς ἐπικηδείων λόγων συνέβη ν' ἀκούσω πολλάκις ταλανισμοὺς καὶ πικρὰς εἰρωνείας εἰς βάρος τῶν λαλησάντων. Κάποτε μάλιστα ἀξιοσέβαστος κύριος μὲ δικαιολογημένην δυσφορίαν ἔλεγε·

— Ἐὰν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ κρίνῃ κανεὶς τὴν ἠθικὴν ὑπόστασιν τῆς κοινωνίας μας ἀπὸ τοὺς ἐπικηδείους λόγους, ποὺ συμβαίνει ν' ἀκούσῃ, θὰ ἔπρεπε νὰ πιστεύσῃ, ὅτι βαίνομεν ὁλοταχῶς πρὸς τὴν ἀγγελοποίησιν! Ἆ! μακάρι νὰ ἦτο ἡ κοινωνία μας καθὼς μᾶς τὴν περιγράφουν οἱ ἐπικήδειοι! Φοβοῦμαι ὅμως ὅτι νεκρώσιμοι λόγοι εἶναι ἐπικήδειοι τῆς Ἀληθείας!

* * *

Λατινικὸν λόγιον λέγει: *de mortuis nihil nisi bonum*, τουτέστιν ὅταν ὁμιλῇ κανεὶς περὶ τῶν νεκρῶν, πρέπει νὰ λέγῃ μόνον τὸ καλόν.

Τὴν ἀξίωσιν δὲ αὐτὴν ἔχουν ὄχι μόνον οἱ συγγενεῖς καὶ οἱ φίλοι τῶν νεκρῶν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἀκόμη ἔχουν δικαιολογημένας ἀφορμὰς παραπόνων εἰς βάρος των. Καὶ μάλιστα πρὸς βεβαίωσιν τῆς ἀπόψεώς των ταύτης, ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ λατινικοῦ ρητοῦ, συνηθίζουν νὰ ἐπικαλοῦνται—ὅλως ἀκαίρως ἐννοεῖται—τὸ γνωστὸν Γραφικὸν ρητόν: «**ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται**»! Δὲν ὑπάρχει ὅμως ἀνάγκη νὰ καταφεύγῃ κανεὶς εἰς τὸν ἐκβιασμὸν τῆς ἐννοίας τῶν ἁγιογραφικῶν ρητῶν, ἀφοῦ ἐξ ἀπόψεως ψυχολογικῆς τοὐλάχιστον εἶναι δικαιολογημένη ὁπωσδήποτε ἡ ἀξίωσις τῶν οἰκείων τοῦ νεκροῦ, ἐφόσον θὰ γίνῃ μνεία τῆς προσωπικῆς του ζωῆς εἰς τὸν ἐπικήδειον, νὰ εἶναι πάντως ἐπαινετική. Ἂν ὅμως ἡ προσωπικὴ ζωὴ τοῦ μεταστάντος δὲν δίδει στοιχεῖα εὐφημίας καὶ ἐγκωμίων, τότε δυνάμει τίνος ρητορικῆς τέχνης θὰ κατορθώσῃ ὁ προσφωνῶν τὸν νεκρὸν νὰ ἐξυμνήσῃ ἀνυπάρκτους ἀρετάς; Θὰ τὰς ἐπινοήσῃ;

De mortuis nihil nisi bonum: περὶ τῶν νεκρῶν νὰ λέγεται μόνον τὸ καλόν. Ἔστω! Ἀλλὰ τὸ ἴδιον ρητὸν ἔχει καὶ συνέχειαν, ἡ ὁποία δὲν ἐπιτρέπεται νὰ λησμονηθῇ. Λέγει ὅτι: *de mortuis nihil nisi verum*, ἀξιοῖ δηλαδὴ καὶ ἐπὶ τῶν νεκρῶν νὰ παραμένῃ σεβαστὴ ἡ ἀλήθεια, ὥστε νὰ λέγωνται μὲν περὶ αὐτῶν εὔφημα, ὄχι ὅμως καὶ ἀναλήθη πράγματα.

Ὅλοι ἔχομεν τὰς ἐλλείψεις μας, καὶ ὅλοι διαπράττομεν ἁμαρτίας. «Οὐδεὶς καθαρὸς ἀπὸ ρύπου», ἡ δὲ δικαία καὶ τελεσίδικος περὶ ἑνὸς ἑκάστου κρίσις ἐναπόκειται εἰς τὸν δικαιοκρίτην Θεόν. Δὲν ὑπάρχει λοιπὸν ἀνάγκη διὰ τὸν ἐκφωνοῦντα ἐπικήδειον νὰ ἐκφέρῃ δυσμενεῖς κρίσεις περὶ τῆς προσωπικῆς ζωῆς τοῦ νεκροῦ. Ἐμφορούμενος ἀπὸ γνησίαν χριστιανικὴν ἀγάπην πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἀπὸ ἐλπίδα εἰς τὴν εὐσπλαγχνίαν τοῦ Θεοῦ ἂς δείξῃ ἐπιείκειαν καὶ φειδὼ εἰς τὰς τυχὸν ἠθικὰς ἐλλείψεις τοῦ κηδευομένου νεκροῦ, χωρὶς ὅμως νὰ πλαστογραφῇ τὴν ἀλήθειαν καὶ ν' ἀπεικονίζῃ μὲ ψευδεῖς χρωματισμοὺς τὴν ζωὴν καὶ τὴν δρᾶσιν τοῦ νεκροῦ. Ἕτερον ἑκάτερον! Ἰδοὺ ὁ σκόπελος! Καὶ τὴν αἰσίαν παράκαμψιν αὐτοῦ δυσχεραίνει πολὺ ἡ ἐπικρατοῦσα παρὰ πολλοῖς ἐσφαλμένη ἀντίληψις, ὅτι ὁ ἐπικήδειος πρέπει νὰ εἶναι ἀναπόσπαστον στοιχεῖον τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας καὶ μάλιστα ὅτι πρέπει νὰ ἔχῃ ἐξάπαντος χαρακτῆρα ἐγκωμιαστικόν.

Μεταξὺ ἄλλων ἀτόπων καὶ ἀνορθογράφων, παρατηρηθέντων εἰς τὴν ἐκφώνησιν ἐπικηδείων, ἂς σημειωθῇ ἀκόμη καὶ τοῦτο· ὅτι ἐγίνετο ἀνεκτὴ ἡ ἐν τῷ ναῷ ἐκφώνησις ἐπικηδείων καὶ ἀπὸ λαϊκοὺς ἀνεξετάστως καὶ ἀνεξελέγκτως ὄχι μόνον ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τῶν λεχθησομένων, ἀλλὰ καὶ ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τῶν ὁμιλούντων.

Καὶ συνέβαινε λοιπὸν ἐνίοτε καὶ τὸ ἑξῆς σκανδαλιστικόν· ἀπὸ πρό-

σωπα θρησκευτικῶς ἀδιάφορα νὰ ἐκφωνοῦνται ἐπικήδειοι λόγοι χωρὶς καμμίαν ἀπολύτως θρησκευτικὴν χρειάν, λόγοι χωρὶς Θεόν, ἀθανασίαν, αἰωνιότητα, λόγοι οἱ ὁποῖοι θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐκφωνηθοῦν εἰς «πολιτικὰς» κηδείας χωρὶς νὰ προκαλέσουν τὴν ἐλαχίστην διαμαρτυρίαν ἐκ μέρους τῶν «ἐλευθεροφρόνων» διοργανωτῶν τῶν ἐν λόγῳ «πολιτικῶν» κηδειῶν!

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς λίαν εὔστοχος καὶ ἐπίκαιρος ἡ ἐσχάτως ληφθεῖσα ἀπόφασις τῆς ἁγίας καὶ ἱερᾶς Συνόδου, ἥτις ἀπηγόρευσε τοὺς ἐπικηδείους λόγους καὶ μόνον εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ἐπιτρέπει τὴν ἐκφώνησιν αὐτῶν τῇ εἰδικῇ ἀδείᾳ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος διὰ τὴν ἀρχιεπισκοπὴν καὶ τῶν οἰκείων ποιμεναρχῶν διὰ τὰς περιχώρους μητροπόλεις.

Ἂς ἐλπίζωμεν δὲ ὅτι ἡ ἀπόφασις θὰ ἐφαρμοσθῇ μὲ ὅλην τὴν ἀπαιτουμένην αὐστηρότητα, ὥστε νὰ θέσῃ ὁριστικὸν τέρμα εἰς τὰ συμβαίνοντα μέχρι τοῦδε εἰς τὰς κηδείας ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἐπικηδείων λόγων ἄτοπα, τὰ ὁποῖα ἔθιγον τὴν εὐλάβειαν τὴν ὀφειλομένην εἰς τὴν ἱερότητα τοῦ ναοῦ, εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς νεκρούς!

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΗΣ

ΣΚΙΑΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΕΠΙΣΚΟΠΙΚΟΣ ΑΥΤΗΣ ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου καὶ τέλος).

71) ***Ἰωαννίκιος Β΄.*** [49]) ὁ ἀπὸ Σερρῶν· ἀπὸ Μαρτίου 1761 μέχρι Ἰανουαρίου τοῦ 1770. Κῶδ. Οἰκ. Π/χείου Στ.΄ σ. 14.

72) ***Παρθένιος Δ΄.*** ὁ ἀπὸ Τορνόβου, θανόντος Ἰωαννικίου, Ἰανουάρ. 1770 μέχρι Μαΐου 1777. Κῶδ. Οἰκ. Π/χείου Ζ.΄ σ. 12.

73) ***Παρθένιος Β΄.*** ἀπὸ Σηλυβρίας, ἀπὸ Μαΐου 1777 μέχρι Νοεμβρίου 1790. Κῶδ. Οἰκ. Π/χείου Ζ.΄ 103. Ἐσφαλμένως ὁ Καλλίνικος Δελικάνης — ἀποθανὼν ὡς μητροπολίτης Καισαρείας — ἀνέγνωσεν εἰς ἔγγραφον τοῦ 1786 ὁ Χαλκηδόνος Μακάριος ἀντὶ Παρθένιος («Π/χικὰ ἔγγραφα» Α΄ 504).

74) ***Ἱερεμίας Β.΄*** ὁ Μαυροκορδᾶτος ὁ ἀπὸ Βιδύνης· ἀπὸ Νοεμβρίου 1790 — 30 Νοεμβρίου 1810, καθαιρεθέντος Παρθενίου. Κῶδ. Οἰκ. Π/χείου Ζ΄. σ. 264.

Κωνσταντῖνος ὁ Καρατζᾶς περὶ τοῦ ἱεράρχου τούτου γράφει τὰ ἀκόλουθα εἰς τὰς ἐφημερίδας του. «1810 Νοεμβρίου λ΄ ἡμέρᾳ τετράδῃ (sic) ἔδωκε τὸ κοινὸν χρέος ἀπὸ πλευρίτην ὁ ἅγιος Χαλκηδόνος κὺρ Ἱερεμίας Μαυροκορδᾶτος περὶ ὥραν α΄ τῆς νυκτὸς καὶ ἀντ' αὐτοῦ προεβιβάσθη εἰς τὸν θρόνον τῆς Χαλκηδόνος ὁ ἅγιος Θεσσαλονίκης κὺρ Γεράσιμος, ἀξιόλογος ἀρχιερεύς». [50])

75) ***Γεράσιμος*** ὁ ἀπὸ Θεσσαλονίκης ἀπὸ Δεκεμβρίου 1810 μέχρι Φεβρουαρίου 1820. Κῶδ. Οἰκ. Π/χείου Θ΄ σ. 280.

Ὁ Ἀμ. Ἄνθιμος μετὰ τὸν ἀπὸ Σηλυβρίας Παρθένιον ἀναγράφων τὸν Ἱερεμίαν παρατείνει τὴν ἱερατείαν τοῦ τελευταίου μέχρι τοῦ 1807 καὶ κατόπιν σημειώνει Γερμανὸν (1807), ὕστερον τοῦ Γερασίμου τὴν ἱερατείαν σημειώνει ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ 1811 καὶ οὐχὶ ἀπὸ τοῦ 1820. Μετὰ τὸν Γεράσιμον ἀναγράφει Μελέτιον. Ταῦτα δὲν εἶναι ἀκριβῆ ὡς ἀντίθετα πρὸς τὰς ἐπισήμους πηγάς.

76) ***Γρηγόριος Β.΄*** ὁ ἀπὸ Ἀθηνῶν, θανόντος Γερασίμου, ἀπὸ Φεβρουαρίου 1820 μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 1821 ὅτε ἀπέθανε· κώδ. Οἰκ. Π/χείου

---

[49]) «Ἑλληνικά» Γ. σ. 441, 443, 447, 451, 454, 457.
[50]) Χουρμουζ. ἔνθα ἀν. XIV σ. 137.

Θ.' 415. Ὑπογράφει τὸ ὑπόμνημα τῆς ἐκλογῆς τοῦ ἀπὸ Πισιδίας Εὐγενίου (10 Ἀπριλίου 1821 κῶδιξ Θ.' σ. 434).

77) ***Ἄνθιμος*** ὁ ἀπὸ Σμύρνης ἐκλεγεὶς 20 Ὀκτωβρίου 1821 μέχρι τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1822, ὁπότε καὶ ἐπατριάρχευσεν ὡς Ἄνθιμος ὁ τρίτος. Κώδ. Οἰκ. Π/χείου ΙΔ.' σ. 10.

78) ***Καλλίνικος Β'***. ἀπὸ ἐπισκόπου Ἐρυθρῶν, ἀπὸ Ἰουλίου 1822 μέχρι τοῦ θανάτου του (Αὔγουστος τοῦ 1825). Κώδ. ἔνθ. ἀν. σ. 22.

79) ***Ἀγαθάγγελος*** ὁ ἀπὸ Βελιγραδίου· ἀπὸ Αὐγούστου 1825 μέχρι Σεπτεμβρίου 1826, ὅτε καὶ ἐπατριάρχευσε. Κώδ. ἔνθ. ἀν. σ. 78.

80) ***Ζαχαρίας*** ὁ ἀπὸ Κυζίκου· ἀπὸ Σεπτεμβρίου 1826 μέχρι Μαΐου 1834. Κώδ. ἔνθ. ἀν. σ. 102.

81) ***Ἱερόθεος*** πρόεδρος Σηλυβρίας· ἀπὸ Μαΐου 1834 μέχρι Μαρτίου (ἀποθανόντος Ζαχαρίου) 1853. Κώδ. ἔνθ. ἀν. σ. 234.

Ἐσφαλμένως ἀνέγνωσεν ὁ Καλλίνικος Δελικάνης εἰς τὸν κώδικα ΙΔ.' σ. 254 τοῦ Οἰκ. Π/χείου (Αὔγουστος 1835) Χαλκηδόνος Νικηφόρος ἀντὶ Ἱερόθεος (Κ. Δελικάνη ἔνθ. ἀν. Β.' σ. 254).

82) ***Γεράσιμος Β.'*** ὁ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως, ἀπὸ Μαρτίου 1853 — ἀποθανόντος Ἱεροθέου — μέχρι Μαρτίου 1875. Κῶδιξ ΚΒ.' σ. 258.

Οἱ τὰ Βιθυνικὰ δημοσιεύσαντες (1867) περὶ τοῦ Γερασίμου τούτου (σ. 122) σημειώνουν τὰ ἑξῆς· «Γεράσιμος ὁ νῦν ἀρχιερατεύων ἀνὴρ παιδείας καὶ ἱκανότητος πολλῆς κάτοχος».

Ὁ Γεράσιμος ἐν τῇ μητροπόλει Ἀδριανουπόλεως ὧν ἐσημείωσε συμπληρωματικῶς ἄνωθεν τῆς θύρας τοῦ χρησιμεύοντος κατόπιν ὡς ἐπισήμου γραφείου τῶν μητροπολιτῶν Ἀδριανουπόλεως τὰ ἑξῆς λόγια· «Γνῶθι καὶ τοὺς ἄλλους Γεράσιμε»· γράφω συμπληρωματικῶς διότι ἄνωθεν αὐτοῦ ὑπῆρχον γεγραμμένα παρὰ τοῦ Δωροθέου Πρωΐου μητροπολίτου Ἀδριανουπόλεως μέχρι τοῦ 1821 τὰ λόγια· «Γνῶθι σαὐτὸν Δωρόθεε».

Αἱ χρονολογίαι τοῦ καταλόγου τῶν ἱεραρχῶν, ὃν ἐδημοσίευσαν οἱ συντάκται τῶν Βιθυνικῶν, κατὰ τὸ πλεῖστον λελανθασμέναι, καὶ αὐταὶ αἱ ἀφορῶσαι τοὺς μητροπολίτας τοῦ ΙΘ'. αἰῶνος. Γενικῶς δὲ ὁ κατάλογός των, ἀντίγραφον κατὰ τοὺς 17 πρώτους αἰῶνας τοῦ καταλόγου τοῦ Le Quien, κατὰ δὲ τοὺς ἄλλους αἰῶνας εἰλημμένος ἀπὸ ἀτελῆ βοηθήματα, τυγχάνει ἐν πολλοῖς λελανθασμένος καὶ λίαν ἐλλιπής.

83) ***Καλλίνικος*** ὁ ἀπὸ Ξάνθης· ἀπὸ Μαρτίου 1875 μέχρι Δεκεμβρίου 1889. Κώδ. ΞΖ.' σ. 155.

84) ***Ἰωακεὶμ*** Εὐθυβούλης— θανόντος Καλλινίκου—μετατεθεὶς ἐκ τοῦ θρόνου Φιλιππουπόλεως κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1889 καὶ ποιμάνας τὴν ἐπαρχίαν Χαλκηδόνος μέχρι τοῦ Μαΐου τοῦ 1897, ὁπότε μετετέθη εἰς τὸν θρόνον Ἐφέσου. Κώδ. ἔνθ. ἀν. σ. 396.

85) ***Γερμανὸς*** Καββακόπουλος — ὁ κατόπιν Οἰκ. Π/χης — μετατεθεὶς ἀπὸ τῆς ἐπαρχίας Ἡρακλείας τὸν Μάϊον τοῦ 1897 καὶ ἱερατεύσας μέχρι τῆς ἀναρρήσεως αὐτοῦ εἰς τὸν Οἰκ. Θρόνον τῷ 1913. Κώδ. 911 σ. 6.

86) ***Γρηγόριος*** Ζερβουδάκης ἀπὸ Κυζίκου, ἀπὸ Ἀπριλίου 1913 μέχρι τῆς πατριαρχείας αὐτοῦ, Δεκεμβρίου τοῦ 1923.

87) ***Ἰωακεὶμ*** Γεωργιάδης ὁ ἀπὸ Αἴνου· ἀπὸ Δεκεμβρίου 20 1923 μέχρι 4 Φεβρουαρίου 1927.

88) ***Νικόλαος*** ὁ ἀπὸ Καισαρείας 22 Φεβρουαρίου 1927 — Μαρτίου 1927.

89) ***Ἀγαθάγγελος*** Κωνσταντινίδης ὁ ἀπὸ Πριγκηπονήσων 2 Ἀπριλίου 1927 μέχρι τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1932, ὅτε παραιτηθεὶς λόγῳ ἀσθενείας τιμητικῶς ἐξελέγη μ/λίτης Ἐφέσου.

90) ***Μάξιμος*** Βαπορτζῆς ἀπὸ Φιλαδελφείας, 28 Ἰουνίου 1932.

† Ο ΗΛΙΟΥΠΟΛΕΩΣ ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ

Η ΕΟΡΤΗ ΤΗΣ ΥΠΑΠΑΝΤΗΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 90).

Ἡ σύστασις τῆς ἑορτῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ: Ἡ ὑπὸ τὰς ὀνομασίας ταύτας εἰς τὰς πηγὰς ἀπαντῶσα ἑορτὴ πότε ἆρά γε εἰσήχθη καὶ ἀπὸ πότε ἤρξατο ἐπικρατοῦσα ἐν ταῖς Ἐκκλησίαις; Εἶναι γεγονὸς ἀναντίρρητον ὅτι ἡ περὶ τὸν ἑορτασμὸν τοῦ Πάσχα καὶ τὰς λεπτομερείας αὐτοῦ ἐπιδειχθεῖσα φροντὶς καὶ μέριμνα, ἡ ἀρξαμένη εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐποχὴν καὶ κορυφωθεῖσα καὶ εἰς ἔριδα μάλιστα, εἰς τοὺς μεταποστολικοὺς χρόνους, μὴ ἐπιδειχθεῖσα διὰ οὐδεμίαν ἄλλην ἑορτήν, οὐδὲ εἰς τὴν ἀνὰ χεῖρας διαφαίνεται. Διὸ καὶ δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι κατὰ τοὺς 3 πρώτους αἰῶνας ἡ ἑορτὴ ἦτο ἄγνωστος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὅπως καὶ τόσαι ἄλλαι. Τῆς ἑορτῆς ἄλλωστε τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου οὔσης ἀγνώστου (ἢ τοὐλάχιστον ἀκαθορίστου καὶ οὐχὶ ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμερομηνίᾳ ἑορταζομένης) ἐν τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ κατὰ τοὺς 3 πρώτους αἰῶνας, θὰ ἦτο ἀληθῶς λίαν παράξενον, ἀλλὰ καὶ τολμηρόν, νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἶχε καθορισθῇ ἑορτὴ τῆς 40στῆς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἄγνωστον ἐν ποίῳ μηνὶ καὶ ποίᾳ ἡμέρᾳ συμπεσούσης Γεννήσεως τοῦ Κυρίου.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, εἰς τὸν 39ον αὐτοῦ λόγον ***εἰς τὰ φῶτα***, ἀναφέρων ὅλας τὰς λεπτομερείας, τὰς ἀναφερομένας εἰς τὴν Γέννησιν καὶ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Κυρίου, λέγει τὰ ἑξῆς: «τῇ μὲν οὖν γεννήσει τὰ εἰκότα ***προεορτάσαμεν***......... μετὰ ἀστέρος ἐδράμομεν καὶ μετὰ μάγων προσεκυνήσαμεν, μετὰ ποιμένων περιελάμφθημεν καὶ μετὰ ἀγγέλων ἐδοξάσαμεν, ***μετὰ Συμεὼν ἐνηγκαλισάμεθα καὶ μετὰ Ἄννης ἀνθωμολογησάμεθα***, τῆς γεραιᾶς καὶ σώφρονος»[13]). Πλὴν οὔτε εἰς τὸ ρῆμα «***προεορτάσαμεν***» δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν τὴν ἔννοιαν ὅτι ἐν ἰδιαιτέραις ἡμέραις ἐπανηγυρίσθησαν ἓν ἕκαστον ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἐπεισοδίων, οὔτε δὲ καὶ ὑπὸ τὰς λέξεις «***μετὰ Συμεὼν ἐνηγκαλισάμεθα καὶ μετὰ Ἄννης ἀνθωμολογησάμεθα***» δυνάμεθα νὰ ἐνίδωμεν εἰδικῶς μνημονευομένην τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς, διότι τότε κατὰ φυσικὴν ἀκολουθίαν θὰ ἔπρεπε νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ὡς εἰδικὴ ἑορτὴ ἑωρτάσθη ἐν Κων/πόλει ἡ μετὰ τοῦ ἀστέρος δρομή, ἢ ἡ μετὰ τῶν ποιμένων περίλαμψις κλπ., ὑποθέσεις πάντῃ ἄτοποι. Τοὐναντίον μάλιστα, αἱ ὀλίγαι αὐταὶ λέξεις εἶναι ἐκφραστικαὶ μιᾶς πραγματικότητος, ὅτι δηλ. ἐν Κων/πόλει, τῇ πρωτευούσῃ τοῦ κράτους, περὶ τὸ 379 ἢ 380, ὅτε ἀπήγγειλεν ὁ ἱερὸς Πατριάρχης τὸν λόγον τοῦτον, πάντα τὰ ἐπεισόδια τῆς παιδι-

---

[13]) Migne, Ε. Π. 36, 349.

κῆς ἡλικίας τοῦ Κυρίου μέχρι τοῦ Βαπτίσματος ἑωρτάζοντο ἐν μιᾷ καὶ μόνῃ ἡμέρᾳ [14]), τῇ ἡμέρᾳ τῶν Χριστουγέννων. Ἐπομένως ἡ ἑορτὴ ἦτο ἄγνωστος κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα, τοὐλάχιστον ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὅτι δὲ οὐχὶ μόνον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Κων/πόλεως, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Ἐκκλησίαις τῆς Ἀνατολῆς, ἡ ἑορτὴ τυγχάνει ἄγνωστος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, δηλοῦται ἐκ τοῦ ἑξῆς: οὐδεὶς λόγος πανηγυρικὸς τῆς ἑορτῆς ταύτης δύναται γνησίως νὰ ἀποδοθῇ εἰς Πατέρας τῆς περιόδου ταύτης. Οὕτω: ὁ εἰς τὸν Μεθόδιον τὸν Τύρου (τέλη τοῦ III καὶ ἀρχὰς τοῦ IV αἰῶνος) ἀποδοθεὶς καὶ ὑπὸ τοῦ Combefis ἐν τῇ Bibliothèque des Péres ὡς γνήσιον αὐτοῦ ἔργον καταχωρισθεὶς λόγος «εἰς τὸν Συμεῶνα καὶ εἰς τὴν Ἄνναν, τῇ ἡμέρᾳ τῆς ὑπαντήσεως καὶ εἰς τὴν ἁγίαν Θεοτόκον», ἀποδεικνύεται σήμερον μεταγενέστερος. [15]) Ἐπίσης ἡ εἰς τὸν Κύριλλον Ἱεροσολύμων (312—386) ἀποδοθεῖσα ὁμιλία εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν εἶναι ἐπίσης νόθος. Ὁ ὑπὸ τοῦ Φαβρικίου δὲ ἐν τῇ Bibliotheca Graeca (τομ. IX, σελ. 117) τῷ Γρηγορίῳ Νύσσης (335—394) ἀποδοθεὶς λόγος εἶναι αὖθις νόθος καὶ μεταγενέστερος [16]). Ἐνῷ γνήσιοι εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν λόγοι ἀπαντῶσι μόλις μετὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος καὶ τοιοῦτοι εἶναι ὁ τοῦ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου (μετὰ τὸ 400 μ. Χρ.) [17]), τοῦ Σωφρονίου Ἱεροσολύμων (575—638) [18]) καὶ τοῦ Μοδέστου Ἱεροσολύμων (ἐπατριάρχευσε ἀπὸ τοῦ 632—634) [19]), πρᾶγμα ὅπερ σαφῶς δηλοῖ ὅτι ἡ ἑορτὴ μένει ἄγνωστος τοῖς Χρ/νοῖς μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 4ου αἰῶνος.

Πρώτη πηγή, ἥτις ρητῶς ποιεῖται μνείαν τῆς ἑορτῆς, καὶ δὴ δεικνύουσα αὐτὴν ἐν ἱκανῇ ἐξελίξει οὖσαν, μετ' ἰδιαιτέρων ἀκολουθιῶν καὶ λιτανειῶν, εἶναι τὸ Ὁδοιπορικὸν τῶν Ἁγίων Τόπων, τὸ γνωστὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα «***Ὁδοιπορικὸν τῆς Ἁγίας Συλβίας τῆς Ἀκυτανίας***» («Sanctae Silviae Aquitanae, Peregrinatio ad Loca Sancta»). Τοῦτο περὶ τὸ 385—388 ἢ καὶ ὀλίγον ἀργότερον περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνος, ἐν Κων/πόλει, λατινιστί, ὑπὸ εὐσεβοῦς προσκυνητρίας γραφὲν (ὑπὸ τῆς ***Συλβίας***, ἢ κατ' ἄλλην ἀνάγνωσιν [20]) ὑπὸ Αἰθερίας ἢ καὶ Ἐγερείας καὶ Εὐχερίας), περι-

[14]) Ὅπερ καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐν τῇ Ἀρμενικῇ Ἐκκλησίᾳ τηρεῖται, τῶν ἀπὸ τῆς Γεννήσεως μέχρι τοῦ Βαπτίσματος τοῦ Κυρίου λεπτομερειῶν συνεορταζομένων τὴν 6ην Ἰανουαρίου. Πρβλ. Cés. Tondini de Quarennghi, Étude sur le Calendrier liturgique de la nation Armenienne, Rome, 1906, σελ. 18-19.

[15]) Δ. Σ. Μπαλάνου, Πατρολογία, Ἀθῆναι, 1930, σελ. 130.

[16]) Δ. Σ. Μπαλάνου, Πατρολογία, Ἀθῆναι, 1930, σελ. 329. Ἴδε τὸν λόγον ἐν Migne, Ε. Π. 46, 1151—1181.

[17]) Migne, Ε. Π. 39, 35—93.

[18]) Migne, Ε. Π. 87, 3, 3201—3365.

[19]) Migne, Ε. Π. 86, 2, 3265—3313.

[20]) Δ. Σ. Μπαλάνου, Πατρολογία, Ἀθῆναι, 1930, σελ. 431.

γράφει ἐν τῷ 26ῳ κεφαλαίῳ αὐτοῦ, ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ, τὰ κατὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς Ὑπαπαντῆς.

«Βεβαίως ἡ Τεσσαρακοστὴ τῶν Ἐπιφανείων, τελεῖται ἐνταῦθα πανηγυρικώτατα. Τὴν ἡμέραν δὲ ταύτην τελεῖται λιτανεία ἐν τῇ Ἀναστάσει, πάντες δὲ λιτανεύουσι καὶ τὰ πάντα γίνονται ἐν τάξει μετὰ μεγάλης χαρμοσύνης, ὡς καὶ τὸ Πάσχα. Πάντες δὲ οἱ πρεσβύτεροι κηρύττουσι, πρὸς δὲ καὶ ὁ ἐπίσκοπος, ὁμιλῶν πάντοτε περὶ τοῦ χωρίου ἐκείνου τοῦ Εὐαγγελίου, ἐν ᾧ τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν, ὁ Ἰωσὴφ καὶ ἡ Μαρία ἤγαγον τὸν Κύριον ἐν τῷ ἱερῷ καὶ εἶδον αὐτὸν ὁ Συμεὼν καὶ ἡ Ἄννα ἡ προφῆτις, θυγάτηρ Φανουήλ, καὶ περὶ τῶν λόγων ἐκείνων, οὓς εἶπον ἰδόντες τὸν Κύριον, καὶ τῶν προσφορῶν ἐκείνων, ἃς προσήνεγκαν οἱ γονεῖς. Τελεσθέντων δὲ πάντων ἐν τάξει κατὰ τὰ εἰωθότα δίδοται ἡ θεία κοινωνία καὶ οὕτω γίνεται ἀπόλυσις». 21)

Ἐπὶ τῆς παραγράφου ταύτης τοῦ Ὁδοιπορικοῦ δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τὰ ἑξῆς:

Ἡ χρησιμοποίησις, ἐν τῷ τέλει, τῆς φράσεως «τελεσθέντων πάντων ἐν τάξει ***κατὰ τὰ εἰωθότα***» δίδει, ἐκ πρώτης ὄψεως, τὴν ἐντύπωσιν ὅτι περὶ τὴν ἑορτὴν καθόλου ἔχει ἤδη σχηματισθῇ, κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, Παράδοσις τελετῶν, ἀκολουθιῶν, ἐθίμων κλπ., ἀναλόγων μάλιστα εἰς μεγαλοπρέπειαν—ὅπως λέγει τὸ κείμενον—πρὸς τὰ τοῦ Πάσχα, ἄρα δὲ καὶ μακρὰ ἱστορία διά τὴν ἑορτήν. Πλὴν οὐδόλως πρέπει νὰ λησμονῆται ὅτι ὁ χαρακτὴρ καὶ τὸ περιεχόμενον καθόλου τοῦ Ὁδοιπορικοῦ εἶναι ἁπλῆ ἀναγραφὴ ἐντυπώσεων τῆς ἅπαξ μόνον περιελθούσης τοὺς τόπους ἐκείνους εὐσεβοῦς προσκυνητρίας, ἥτις θαμβωθεῖσα ἴσως ἐκ τῆς μεγαλοπρεπείας τῶν τελετῶν καὶ τῆς λοιπῆς περὶ τὴν ἑορτὴν τάξεως, ἐσχημάτισε ἰδέαν μείζονα τῆς πραγματικότητος, καὶ ἐν τῷ ἐνθουσιασμῷ αὐτῆς—ὅτε ἀργότερον κατέστρωνε τὰς ἀναμνήσεις αὐτῆς—ἐπαρουσίασε τὴν ἑορτὴν ὡς ἀπὸ πολλοῦ εἰσαχθεῖσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τὰς δὲ τελετὰς ὡς ἐπὶ εἰωθότων στηριζομένας. Ἀλλὰ μήπως καὶ μία πρᾶξις περὶ τὸν ἑορτασμὸν 2, 3 ἢ καὶ περισσοτέρων ἐτῶν δὲν ἠδύνατο νὰ ἀφήσῃ εἰς τὴν εὐσεβῆ προσκυνήτριαν τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀπὸ μακροῦ ὑφίστατο ἡ ἑορτὴ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ; Ἄλλωστε ὅτι ἡ ἑορτὴ δὲν εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ εἰσαχθῇ ἐν Ἱεροσολύμοις φαίνεται προσέτι καὶ ἐκ τῆς ἀοριστίας τοῦ κειμένου περὶ τὴν ὀνομασίαν τῆς ἑορτῆς, καλοῦντος αὐτὴν ἁπλῶς ὡς «Τεσσαρακοστὴν τῶν Ἐπιφανείων», οὐχὶ δὲ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Ὑπαπαντὴ» ἤ τι παρεμφερές. Θὰ ἦτο ἀληθῶς παράδοξον

21) Κλεόπα Μ. Κοικυλίδου καὶ Ἰωάννου Φωκυλίδου, Ἀρχαῖα Λατινικά, Ἑλληνικά, Ρωσσικὰ καὶ Γαλλικά τινα Ὁδοιπορικὰ ἢ Προσκυνητάρια τῆς Ἁγίας Γῆς, συλλεγέντα καὶ μεταφρασθέντα. Ἐν Ἱεροσολύμοις, 1912, σελ. 59.

νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἀπὸ πολλοῦ ὑφίστατο ἡ ἑορτὴ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, πλὴν στερουμένη εἰδικοῦ ὀνόματος. Κατὰ ταῦτα ἡ λέξις «κατὰ τὰ εἰωθότα» δὲν προϋποθέτει ἀναγκαίως μακρὰν διὰ τὴν ἑορτὴν ἱστορίαν.

Ὁμοίως, ἐπὶ τοῦ ὡς ἄνω κειμένου, δυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ ὀνομασία αὕτη τῆς ἑορτῆς ὡς «Τεσσαρακοστῆς τῶν Ἐπιφανείων» φέρει πρὸ ἡμῶν καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἡμερομηνίας, καθ' ἣν ἑωρτάζετο ἡ ἑορτή. Ἡ ἡμερομηνία φυσικὰ αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ καθορισμοῦ τῆς ἡμερομηνίας, καθ' ἣν ἑωρτάζετο ἡ ἑορτὴ τῶν Ἐπιφανείων. Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὑπὸ τὰς λέξεις «τὰ Ἐπιφάνεια» ἢ «ἡ Ἐπιφανία» κλπ., κατὰ τοὺς 4 πρώτους αἰῶνας ἐξυπενοεῖτο αὐτὴ αὕτη ἡ Γέννησις τοῦ Κυρίου [22]). Τὴν σημασίαν δὲ τῆς μετὰ τὸ Βάπτισμα ἐμφανίσεως Αὐτοῦ εἰς τὴν δημοσίαν ζωὴν καὶ δρᾶσιν, σημασίαν, ἥτις σήμερον ἐξυπονοεῖται ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «ἑορτὴ τῶν Ἐπιφανείων ἢ Θεοφανείων», ἔλαβεν ἡ λέξις πολὺ ἀργότερον. Ἡ ἑορτὴ λοιπὸν τῶν Ἐπιφανείων, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου—ὑφ' ἣν ἀσφαλῶς καὶ ἐνταῦθα ἐκλαμβάνεται—ἑωρτάζετο, καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην τῶν 4 πρώτων αἰώνων, ἐν διαφόροις ἡμερομηνίαις, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ ἐπικρατεστέρα φαίνεται, σχεδὸν πάντοτε, ἡ τῆς 6ης Ἰανουαρίου. Οὕτω, καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων—ὅπερ καὶ ἐνδιαφέρει ἡμᾶς, ἐπὶ τοῦ προκειμένου — ἡ ἑορτὴ μέχρι ***τοῦ Πατριάρχου Ἰουβεναλίου*** (424 — 458) ἑωρτάζετο τὴν 6ην Ἰανουαρίου. Μόλις δὲ ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου τούτου εἰσάγεται ἡ ἑορτὴ τὴν 25ην Δεκεμβρίου, ὡς ἀναφέρει τοῦτο ῥητῶς ὁ ***Σελευκείας Βασίλειος*** εἰς λόγον πανηγυρικὸν αὐτοῦ ἐπὶ τῇ μνήμῃ τοῦ Ἁγίου Πρωτομάρτυρος Στεφάνου [23]), ἔνθα ἐγκωμιάζει τὸν προαναφερθέντα Ἰουβενάλιον, μεταξὺ ἄλλων καὶ ὡς πρῶτον εἰσαγαγόντα τὴν ἑορτὴν τῆς Γεννήσεως τοῦ Κυρίου. «*Ὅστις*, λέγει περὶ αὐτοῦ, ***καὶ τὴν ἐπίδοξον καὶ σωτηριώδη τοῦ Κυρίου προσκυνουμένην ἀρξάμενος ἐπετέλεσεν γένναν*»** [24]).

Κατὰ ταῦτα, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἱεροσολύμων, τῆς ἑορτῆς τῶν Ἐπιφανείων (Χριστουγέννων), καθ' ἣν ἐποχὴν ἐπεσκέφθη τὰ Ἱεροσόλυμα ἡ Σύλβια, τελουμένης τὴν 6ην Ἰανουαρίου, ἡ «Τεσσαρακοστὴ τῶν Ἐπιφανείων» τοῦ Ὁδοιπορικοῦ κατ' ἀνάγκην εἶναι ἡ 14η Φεβρουαρίου, καὶ οὐχὶ ἡ δευτέρα Φεβρουαρίου τῆς σήμερον.

---

22) Τὸ τοιοῦτον σαφῶς διαφαίνεται ἐκ πολλῶν εἰδικῶς εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Κυρίου ἀναφερομένων λόγων τῶν Πατέρων, οἵτινες τοὺς λόγους τούτους ὠνόμαζον «λόγους εἰς τὰ Θεοφάνεια» (πρβλ. Γρηγορίου Θεολόγου, Migne, Ε. Π. 36, 313 κ. ἑξ.). Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης εἰς τὸν «ἐπιτάφιον εἰς τὸν ἴδιον ἀδελφόν, τὸν Μέγαν Βασίλειον» ὁμιλῶν περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Γεννήσεως, λέγει τὰ ἑξῆς χαρακτηριστικά: «ἡ γὰρ ἐπὶ τῇ Θεοφανείᾳ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ χάρις, ἡ διὰ τῆς ἐκ Παρθένου γεννήσεως ἀναδειχθεῖσα τῷ κόσμῳ ἐστίν» (Migne, Ε. Π. 46, 489).

23) Migne, Ε. Π. 85, 461—474.

24) Migne, Ε. Π. 85, 469.

Ἑτέραν μαρτυρίαν ἐπὶ τῆς ἑορτῆς καὶ εἰδικώτερον ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως ταύτης ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν προαναφερθέντα πανηγυρικὸν λόγον τοῦ Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου δυστυχῶς δὲν ἔχομεν διὰ μίαν περίοδον μεγαλειτέραν ἑνὸς καὶ πλέον αἰῶνος.

Ἐπίσημον καὶ ρητὴν μνείαν τῆς ἑορτῆς συναντῶμεν μόλις ἀργότερον, ἀναφερομένην εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ (527—565). Ἡ περὶ τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰῶνος μεγαλοπρεπῶς —κατὰ τὸ Ὁδοιπορικὸν— ἑορταζομένη ἐν Ἱεροσολύμοις ἑορτή, γενικεύεται τώρα κατὰ πανηγυρικὸν τρόπον διὰ διατάγματος αὐτοκρατορικοῦ, ἐν ἔτει 541 ἢ 542 πιθανῶς, κατόπιν ἀπαισίας συμπτώσεως τῆς ἱστορίας τοῦ κράτους. Ἀπὸ τοῦ 531 μ. Χρ. ἤρξατο ἐν ὅλῳ τῷ Βυζαντινῷ κράτει φρικτὸς λοιμός, μετὰ μεγίστης θνησιμότητος. Ἡ καὶ ἄλλως ἔκδηλος εὐσέβεια τοῦ αὐτοκράτορος εὑρίσκει αὖθις ἀφορμὴν ἐκδηλώσεως, καὶ τῷ 14ῳ ἔτει τῆς βασιλείας αὐτοῦ ὁρίζει οὗτος ὅπως ἐν ἅπαντι τῷ κράτει πανηγυρικῶς ἐπιτελῆται ἡ ἑορτὴ τὴν 2αν Φεβρουαρίου

Ὁ ***Θεοφάνης*** ἐν τῇ «***Χρονογραφίᾳ***» αὐτοῦ λέγει ἀναφορικῶς ὅτι «καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ (ἤτοι τῷ 14ῳ τῆς βασιλείας Ἰουστινιανοῦ) ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Κυρίου ἔλαβεν ἀρχὴν ἐπιτελεῖσθαι ἐν τῷ Βυζαντίῳ τῇ 2ᾳ τοῦ Φεβρουαρίου μηνὸς»[25]). Τὴν ὡς ἄνω μαρτυρίαν ἐπιβεβαιοῖ ἀκολούθως καὶ ὁ ***Νικηφόρος ὁ Κάλλιστος*** ἐν τῇ «***Ἐκκλησιαστικῇ Ἱστορίᾳ***» αὐτοῦ (Βιβλ. XVII, κεφ. 28) λέγων: «Τάττει δὲ καὶ τὴν τοῦ Σωτῆρος Ὑπαπαντήν, ἄρτι πρώτως, ἁπανταχοῦ τῆς γῆς ἑορτάζεσθαι, ὥσπερ Ἰουστῖνος τὴν τοῦ Χριστοῦ ἁγίαν γέννησιν». Ἡ μαρτυρία αὕτη, σαφὴς αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ἀποκλείει τελείως, ἑτέραν γνώμην, στηριζομένην ἐπὶ χωρίου τοῦ Γεωργίου Κεδρηνοῦ, λέγοντος: «ἐπὶ αὐτοῦ δὲ (τοῦ Ἰουστίνου) ἐτυπώθη ἑορτάζειν ἡμᾶς καὶ τὴν ἑορτὴν τῆς Ὑπαπαντῆς τῆς μέχρι τότε μὴ ἑορταζομένης»[26]) καὶ πολλαχῶς ὑποστηριχθεῖσαν, ἀποδεχομένην τὸν Ἰουστῖνον ὡς θεσπίσαντα τὴν ἑορτήν. Ἀκριβῶς ἡ μνεία τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἰουστίνου παρὰ τῷ Νικηφόρῳ Καλλίστῳ διὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Χριστουγέννων, ἔτι δὲ καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος τῆς συνδέσεως τῶν δύο πράξεων διὰ τοῦ συνδέσμου «ὥσπερ», αὐτομάτως αἴρει πᾶσαν ὑπόνοιαν ὡς πρὸς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ὡς πρώτου γενικεύσαντος τὴν ἑορτὴν ἐν ὅλῳ τῷ κράτει.

Ἡ κατόπιν δὲ αὐτοκρατορικοῦ διατάγματος εἰσαχθεῖσα ἐν τῷ ἑορτολογίῳ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους καὶ τῆς Ἀνατολικῆς καθόλου Ἐκκλησίας ἑορτή, ἠκολούθησεν ἔκτοτε ὁμαλῶς ἑορταζομένη παρ' ἡμῖν μέχρι τῆς σήμερον.

(ἕπεται συνέχεια).

ΔΙΑΚ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗΣ

---

[25]) Θεοφάνους, Χρονογραφία, Ἐκδ. Βόννης, σελ. 345. Ἐν τῷ περιθωρίῳ τῆς ὑποσημειουμένης λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ ἔργου, εἰς τὴν ὡς ἄνω παράγραφον, συναντᾶται ἡ χρονολογία 534, ἄγνωστον πόθεν ἐξαγομένη.

[26]) Γεωργίου Κεδρηνοῦ, «Σύνοψις ἱστορικῶν», ἔκδ. Βόννης, σελ. 641. Πρβλ. καὶ Κ. — A. Henri Kellner, L'année ecclésiastique et les Fêtes des Saints dans leur évolution historique (Ἑορτολογία), Μεταφρ. Γαλλ. ὑπὸ J. Bund, Paris—Rome, 1910, σελ. 240.

(†) Π. ΚΟΜΝΗΝΟΥ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΠΑΥΛΟΥ

(Συνέχεια ἐκ τῆς 27ης σελίδος).

27. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ὁ Θεός, ὅστις ἐρευνᾷ τὰς καρδίας, γνωρίζει, λέγει ὁ Ἀπ., ***τὸ φρόνημα τοῦ Πνεύματος***, τί δηλ. ποθεῖ καὶ ζητεῖ τὸ ὑπὲρ ἡμῶν διὰ τῶν ἀλαλήτων στεναγμῶν μεσιτεῦον Ἅγ. Πνεῦμα, γνωρίζει δηλ. ὅτι τοῦτο παρακαλεῖ συμφώνως πρὸς τὸ θέλημα αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ (οὐχὶ δὲ κατὰ τὰς ἐναντίας πρὸς αὐτὸ ὀρέξεις τῶν ἀνθρώπων) καὶ ***ὑπὲρ ἁγίων***, ἔχον δηλ. πάντοτε ὑπ᾽ ὄψιν, ὅτι ἐκεῖνοι ὑπὲρ τῶν ὁποίων παρακαλεῖ εἶνε ἅγιοι, εἶνε ἀφιερωμένοι τῷ Θεῷ καὶ προωρισμένοι εἰς τὴν πλήρη υἱοθεσίαν, ὅθεν καὶ παρακαλεῖ οὐχὶ δι᾽ ἄλλο τι, ἀλλὰ πρὸς ἐπιτυχίαν τῆς υἱοθεσίας ταύτης καὶ δόξης, καὶ διὰ τοῦτο ἡ φωνὴ Αὐτοῦ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ εἰσακουσθῇ.

28. Οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν πάντα λόγον νὰ πιστεύουν, ὅτι ἡ μέλλουσα δόξα ἥτις κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἀναμένει αὐτούς, θὰ περιλάβῃ καὶ τὸ σῶμα αὐτῶν, τὸν ὅλον ἄρα ἄνθρωπον, ὡς ἤδη ὑπέδειξεν ὁ Ἀπ. προηγουμένως (στίχ. 11 καὶ 13). Πάντα ἄλλον τὰ δεινὰ καὶ αἱ ἀτέλειαι τοῦ παρόντος βίου θὰ ἔπειθον περὶ τοῦ ἐναντίου. Οἱ Χριστιανοὶ παρὰ τὰς ἀδυναμίας αὐτῶν, τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἀπέδειξαν δεχθέντες καὶ τὸ περὶ Χριστοῦ κήρυγμα, γνωρίζουν ὅτι ὅ,τι δήποτε, καὶ τὰ κακὰ ἄρα τὰ ὁποῖα πάσχουν, συντελοῦν εἰς ἀγαθόν, ὡς εἰς τελικὸν σκοπὸν ἄγουν εἰς τὴν τελειωτικὴν σωτηρίαν αὐτῶν. Αἰτία δὲ τούτου, ὅτι οὗτοι εἶνε ***κατὰ πρόθεσιν κλητοί***, ἄλλαις λέξ. δὲν ἐκλήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς Χριστὸν τυχαίως, ἀλλὰ συμφώνως πρὸς προηγουμένην βουλὴν καὶ ἀπόφασιν Αὐτοῦ, καὶ ἑπομένως δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐγκαταλειφθῶσιν εἰς τὴν τύχην των, ὥστε νὰ ματαιωθῇ ὅ,τι διὰ τῆς κλήσεως αὐτῶν ἤρχισε.

29. Ὁ Ἀπ. αἰτιολογεῖ τὴν διαβεβαίωσιν αὐτοῦ, ὅτι ***τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν*** (τοῖς Χριστιανοῖς δηλ.) ***πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν***. Διότι, λέγει, ἐκείνους τοὺς ὁποίους προαιωνίως ἐγνώρισεν ὁ Θεός, κατέστησε δηλ. (κατὰ τὴν συνήθη σημ. τοῦ ***γνωρίζειν*** ἐν τῇ Ἁγ. Γραφῇ) αὐτοὺς ἀντικείμενον ἰδιαιτέρας προσοχῆς καὶ ἀγάπης (διὰ τίνα λόγον ὁ Ἀπ. δὲν ὁρίζει, περιοριζόμενος νὰ ἀναδείξῃ ἐν τῇ προκειμένῃ περιστάσει μόνον τὸ τί ἔπραξε καὶ πράττει ὁ Θεὸς ἐν τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων), τούτους καὶ

προώρισε (πρβλ. τὸ ***κατὰ πρόθεσιν,*** τὸ ὁποῖον προσδιορίζεται ἐδῶ) νὰ καταστήσῃ ***συμμόρφους πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ***, ἄλλαις λέξ. τοιούτους, ὥστε θρησκευτικῶς, ἠθικῶς, ἐν τέλει δὲ (μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ ἀλλαγὴν τῶν σωμάτων) καὶ σωματικῶς νὰ ἀνταποκρίνωνται πρὸς τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ὁμοιάζωσι πρὸς αὐτὴν ἢ (δι' ἄλλων λέξ.) πρὸς Αὐτὸν τοῦτον ὡς πρὸς πρότυπον. Ὁ τελικὸς δὲ σκοπὸς ἢ τὸ κατάντημα τῆς τοιαύτης πνευματικῆς ἠθικῆς καὶ σωματικῆς ἐξυψώσεως καὶ τελειοποιήσεως τῶν χριστιανῶν, περὶ τῶν ὁποίων ὁ λόγος, ὡς προγνωσθέντων καὶ προορισθέντων, εἶνε ὅπως ὁ Χριστὸς εὑρεθῇ ὢν οὐχὶ μόνος Υἱός, ἀλλὰ διὰ τῆς περιγραφείσης τελείας κατὰ χάριν υἱοθεσίας τῶν εἰς Αὐτὸν πιστευόντων ***πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀδελφοῖς***, πρεσβύτερος δηλ. κατὰ φύσιν υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδελφὸς τῶν Χριστιανῶν, κατὰ χάριν υἱῶν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀδελφῶν τοῦ Χριστοῦ.

30. Τὰ στάδια τὰ ὁποῖα διήνυσαν καὶ ὀφείλουν νὰ διανύσουν οἱ Χριστιανοί, ὅπως φθάσωσιν εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διαταχθέντα εἰς αὐτοὺς προορισμόν, ὅπως δηλ. γίνωσι σύμμορφοι τῆς εἰκόνος τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀδελφοὶ Αὐτοῦ. Ἅπαξ προορισθέντες ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν δηλωθέντα σκοπὸν ἔπρεπε νὰ κληθῶσιν εἰς τὴν εἰς Χριστὸν πίστιν, ὅπως δικαιωθῶσιν, ὅπως δηλ. ἀπαλλαγῶσιν ἀπὸ τῆς εὐθύνης διὰ τὴν ἁμαρτίαν τοῦ Ἀδὰμ καὶ τὰς προσωπικὰς ἁμαρτίας αὐτῶν. Καὶ τὸ μὲν καὶ τὸ δέ, καὶ ἡ κλῆσις δηλ. (ἡ ἐσωτερικῶς διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ καὶ ἐξωτερικῶς διὰ τοῦ Εὐαγγελικοῦ κηρύγματος γινομένη) καὶ ἡ δικαίωσις (ἡ διὰ τῆς πίστεως καὶ τοῦ βαπτίσματος ἐπιτυγχανομένη), ἦσαν τετελεσμένα γεγονότα διὰ τοὺς συγχρόνους τοῦ Ἀπ. Χριστιανούς, διὸ καὶ ὁ Ἀπ. γράφει ***ἐκάλεσεν, ἐδικαίωσε***. Μετὰ τὴν ***δικαίωσιν*** ἐπακολουθεῖ ὁ ἁγιασμός, ἡ τῇ βοηθείᾳ τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἐν τῷ βαπτίσματι ὁ Χριστιανός, τελειοποίησις αὐτοῦ ἐν τῇ ἠθικῇ ζωῇ. Τὸ στάδιον τοῦτο παρασιωπᾷ ὁ Ἀπ., ὡς ἀναγκαῖον φαίνεται ἐπακολούθημα τῆς δικαιώσεως. Τὸ ***ἐδόξασε*** περιλαμβάνει καὶ τὴν παροῦσαν δόξαν τῶν χριστιανῶν, τὴν ἐσωτερικὴν τελειοποίησιν αὐτῶν, καὶ τὴν μέλλουσαν, τὴν διὰ τῆς ἀναστάσεως μετοχὴν εἰς τὴν δόξαν καὶ μεγαλειότητα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἡ τελευταία αὕτη δόξα εἶνε ἀσφαλὴς καὶ βεβαία δι' αὐτούς, καὶ ἐν τῇ βουλῇ τοῦ Θεοῦ τρόπον τινὰ καὶ δεδομένη εἰς αὐτούς, διὰ τοῦτο δὲ γράφει καὶ περὶ αὐτῆς ὁ Ἀπ. ***ἐδόξασε,*** μεταχειρίζεται δηλ. ἀόρ. ἀντὶ μέλλοντος.

31. Ὁ Ἀπ. ἐξάγει τὸ συμπέρασμα, τὸ ὁποῖον ἀναγκαίως ἐπακολουθεῖ εἰς τὰς ἀπαριθμηθείσας (στίχ 28 - 30) δωρεὰς καὶ χάριτας, τὰς ὁποίας ἀπήλαυσαν καὶ ἀπολαύουν οἱ Χριστιανοὶ διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἀγάπην τοῦ Θεοῦ. Τί λοιπὸν θὰ εἴπωμεν ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀνωτέρω; Τί δηλ. συμπέρασμα θὰ ἐξαγάγωμεν ἐξ αὐτῶν; Ἐὰν ὁ Θεὸς εἶνε ὑπὲρ ἡμῶν, πρᾶγμα

τὸ ὁποῖον ἀποδεικνύεται τρανότατα ἐκ τῶν προηγουμένων, τίς καθ' ἡμῶν; τίς δηλ. τοιοῦτος, ὅστις νὰ δύναται νὰ ματαιώσῃ τὴν σωτηρίαν ἡμῶν;

32. Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Θεοῦ, ὅστις δὲν εἶνε μεταβλητός, ὅπως ὁ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ ὑπερβολικὴ ἀγάπη, τὴν ὁποίαν ἅπαξ ἔδειξεν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, μὴ λυπηθεὶς δι' αὐτοὺς αὐτὸν τὸν κατὰ φύσιν Υἱὸν Αὐτοῦ, πείθουν κατὰ τρόπον μὴ ἐπιδεχόμενον ἀμφιβολίαν, ὅτι μετὰ τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ (**σὺν αὐτῷ**, τῷ ἰδίῳ υἱῷ τ. ἕ.) ἐκτὸς δηλ. τῆς προσφορᾶς Αὐτοῦ εἰς θάνατον ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν, θὰ χαρίσῃ Οὗτος εἰς αὐτοὺς **τὰ πάντα**, τὴν αἰώνιον τ. ἕ. ζωήν.

33. Ἀποβλέπων ὁ Ἀπ. εἰς τὴν τελειωτικὴν δίκην καὶ κρίσιν τῶν ἀνθρώπων, καὶ λαμβάνων ὑπ' ὄψιν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἀπεριόριστον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἐξ ἄλλου δὲ ὅτι ὁ ὕπατος καὶ μόνος κριτὴς καὶ ἀνταποδότης θὰ εἶνε αὐτὸς οὗτος ὁ Θεός, θριαμβευτικῶς ἀναφωνεῖ· τίς θὰ παραστῇ κατήγορος κατὰ προσώπων (τῶν Χριστιανῶν δηλ.), τὰ ὁποῖα ἐξέλεξε δι' Ἑαυτόν, ὅπως ὑπηρετῶσιν Αὐτῷ, ὁ Θεός; Ἡ ἀπάντησις εἶνε καταφανής. Οὐδείς, οὐδεὶς ἐν πάσῃ περιπτώσει τοιοῦτος, ὅστις νὰ ἐλπίζῃ νὰ κατορθώσῃ τι. Ὁ τίς οὗτος δύναται νὰ εἶνε ὁ διάβολος ἢ ἡ συνείδησις Ἐξακολουθῶν ὁ Ἀπ. κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἐρωτᾷ καὶ λέγει. Ἐν τῷ δικαστηρίῳ ἐκείνῳ ὁ ἐκφέρων τὴν ἀθωωτικὴν κρίσιν ὑπὲρ τῶν Χριστιανῶν θὰ εἶνε ὁ Θεός, ὁ ὕπατος καὶ μόνος δικαστὴς τῶν ἀνθρώπων, τίς λοιπὸν θὰ δύναται νὰ ἐκφέρῃ ἐναντίαν, καταδικαστικὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν; «Ὅταν ἡ τοῦ δικαστοῦ ψῆφος δίκαιον ἀποφήνῃ, καὶ δικαστοῦ τοιούτου, τίνος ἄξιος ὁ κατηγορῶν;» Χρυσ. Κατ' ἄλλην ἐξήγησιν τὸ **ὁ δικαιῶν** ἀναφέρεται εἰς τὴν παροῦσαν δικαίωσιν τοῦ Χριστιανοῦ, ἥτις ἐξασφαλίζει εἰς αὐτὴν καὶ τὴν κατὰ τὴν μέλλουσαν κρίσιν ἀθωωτικὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπόφανσιν τοῦ Θεοῦ.

34. Ὁ μόνος ὁ ὁποῖος θὰ ἠδύνατο νὰ κατακρίνῃ τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ τὴν κοινὴν τῶν ἀνθρώπων κρίσιν εἶνε ὁ Χριστός, ὁ μέλλων ἀκριβῶς κατὰ τὴν πίστιν αὐτῶν νὰ διεξαγάγῃ τὴν κρίσιν ταύτην. Ἀλλ' οὗτος ἀπέθανεν ὑπὲρ αὐτῶν, ἢ μᾶλλον ἀνέστη ὅπως καταστήσῃ καὶ ἀποδείξῃ τὴν θείαν δύναμιν τοῦ πάθους αὐτοῦ, καὶ συμμετέχει τώρα ἐν οὐρανοῖς εἰς τὴν δόξαν καὶ μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ, ἐπὶ πᾶσι δὲ μεσολαβεῖ πρὸς τὸν Πατέρα ὑπὲρ αὐτῶν. Φανερόν, ὅτι πᾶν ἄλλο ἢ καταδικαστικὴν κατὰ τῶν Χριστιανῶν ἀπόφανσιν νὰ λάβῃ ὁ Χριστὸς δυνατὸν εἶνε. Ὑποτίθεται βεβαίως πάντοτε, ὅτι οἱ Χριστιανοὶ καθ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἐξ αὐτῶν, ἐκ τῆς Χριστιανικῆς δηλ. πολιτείας αὐτῶν, εἶνε ἐν τάξει. Ὅτι ἀνήθικος καὶ κακὴ πολιτεία ἀποστερεῖ αὐτοὺς ὅλων τῶν διὰ Χριστοῦ πλεονεκτημάτων οὐδεὶς ὁ ἀμφιβάλλων (πρβλ. ϛ'. 16 Η'. 13).

35. Τὰ δεινοπαθήματα, οἱ διωγμοὶ καὶ αἱ στερήσεις, εἰς τὰς ὁποίας

ἐξετίθεντο οἱ Χριστιανοὶ ἕνεκα τῆς πίστεως αὐτῶν, ἦτο δυνατὸν νὰ γεννήσουν ἀμφιβολίαν ὡς πρὸς τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτούς. Τοῦτο ὑποδηλῶν ὁ Ἀπ. ἐρωτᾷ· τίς θὰ χωρίσῃ ἡμᾶς ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, ἄλλαις λέξ. τὰ δεινοπαθήματα τὰ ὁποῖα ὑφιστάμεθα εἶνε δυνατὸν νὰ γεννήσουν τὴν ὑπόνοιαν, ὅτι δὲν ἀγαπᾷ ἡμᾶς, ὁ Χριστός; ὅτι δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ συμβῇ τοῦτο ἀποδεικνύει ὁ στίχ. 37. Τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος δεινὰ εἶνε ἐξωτερικῆς φύσεως. Κατάθλιψις, περιαγωγὴ εἰς ἀδιέξοδον, εἰς ἀμηχανίαν ***(στενοχωρία)***, στερήσεις εἰς τρόφιμα ***(λιμὸς)*** καὶ ἐπαρκῆ ἐνδύματα ***(γυμνότης)***, ἀπειλαὶ τῆς ζωῆς ***(κίνδυνος, μάχαιρα).***

36. Συμφώνως πρὸς τὰ περιγραφέντα δεινὰ καὶ κακά, εἰς τὰ ὁποῖα εἶνε ἐκτεθειμένοι οἱ Χριστιανοί, ὁ Ἀπ. βλέπει ἐφαρμοζομένην ἐπ' αὐτῶν τὴν ψαλμικὴν ρῆσιν, τὴν περιγράφουσαν τὰ ἀνάλογα δεινὰ τῶν δικαίων τῆς Π. Δ. Τὸ χωρίον εἶνε ἐκ τοῦ ΜΓ' ψαλμοῦ, στίχ. 23. ***Πρόβατα σφαγῆς*** εἶνε τὰ διὰ σφαγὴν προωρισμένα.

37. Τὸ διαρκὲς καὶ ἀμετάπτωτον τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς παρὰ τοὺς διωγμοὺς καὶ τὰ ἄλλα κακά, τὰ ὁποῖα οὗτοι ὑφίστανται, ἀποδεικνύει ἡ ὑπ' αὐτῶν ὑπερνίκησις ὅλων τούτων, ἡ ἐπιμονὴ καὶ ὑπομονὴ αὐτῶν, αἵτινες ὀφείλονται εἰς τὸ ἀδάμαστον θάρρος, τὸ ὁποῖον ἐμβάλλει εἰς τὴν ψυχὴν αὐτῶν ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ πρὸς αὐτούς.

38—39. Τὸ θάρρος καὶ τὴν πεποίθησιν εἰς τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Χριστοῦ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ἐκφράζουν κατὰ θριαμβευτικὸν ὅλως τρόπον οἱ τελευταῖοι οὗτοι δύο στίχοι, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπαριθμεῖ ὁ Ἀπ. πάντα τὰ οἱαδήποτε γεγονότα, τὰς περιστάσεις καὶ τὰς ὑπερόχους δυνάμεις, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νὰ παρεμβληθῶσι τρόπον τινὰ μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν καὶ τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀποστερήσωσιν αὐτοὺς τῆς ἀγάπης Αὐτοῦ, ἥτις ἐγγυᾶται καὶ προεξασφαλίζει εἰς αὐτοὺς τὴν τελειωτικὴν σωτηρίαν καὶ δόξαν. Τίποτε, θριαμβευτικῶς ἀνακράζει ὁ Ἀπ., τίποτε, οὔτε θάνατος, οὔτε ζωὴ καὶ τὰ κατ' αὐτήν, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε . . . οὔτε ὁτιδήποτε μέγα καὶ ἰσχυρὸν δὲν θὰ δυνηθῇ νὰ μᾶς χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ἐκδηλωθεῖσαν ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ζωὴ καὶ θάνατος εἶνε αἱ δύο καταστάσεις, εἰς τὰς ὁποίας δύναται νὰ εὑρεθῇ ὁ ἄνθρωπος. ***Ἄγγελοι, ἀρχαί, δυνάμεις*** εἶνε τὰ ἄϋλα κτίσματα ἀγαθὰ καὶ πονηρὰ (Πρβλ. Α'. Κορ. ΙΕ.' 24). ***Ἐνεστῶτα*** καὶ ***μέλλοντα, ὕψωμα*** καὶ ***βάθος*** εἶνε πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ συλλάβῃ ὁ νοῦς ἔχον σχέσιν μὲ χρόνον καὶ χῶρον, καὶ ἐξασκοῦν δύναμιν καὶ ἐπιρροήν. ***Κτίσις ἑτέρα*** εἶνε πᾶν ἄλλο κτίσμα, τὸ ὁποῖον δὲν συμπεριλαμβάνεται τυχὸν εἰς τὰ προηγούμενα.

Κεφ. Θ' 1. Ὁ Ἀπ. διαβεβαιώνει κατὰ τὸν ἐπισημότατον τρόπον τοὺς ἀναγνώστας αὐτοῦ καὶ πάντα, ὡς ἑπόμενον, ἄλλον ὅστις τυχὸν θὰ ἀμφέβαλλε περὶ τῆς ἀληθείας τῶν ἀμέσως κατωτέρω λόγων αὐτοῦ, ὅτι ἀλη-

θεύει καὶ οὐδαμῶς ψεύδεται. Τὴν ἀπόλυτον ταύτην ἀλήθειαν τῆς κατωτέρω δηλώσεως αὐτοῦ στηρίζει ὁ Ἀπ. ἐπὶ τῆς κοινωνίας αὐτοῦ μετὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τῆς μαρτυρίας τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ, ἥτις δὲν εἶνε καθαρῶς ἀνθρωπίνη, ἀλλ' εὑρίσκεται εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Ἁγ. Πνεύματος, ὑπὸ τοῦ Ὁποίου ἄρα φωτίζεται αὕτη καὶ ἐνισχύεται. Ἄνθρωπος φωτιζόμενος, ἐνισχυόμενος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δὲν δύναται νὰ ψεύδεται. «Προοδοποιεῖ τῷ πιστευθῆναι (= προπαρασκευάζει τὴν ὁδόν, ὅπως πιστευθῇ) τρεῖς ἐπιφερόμενος μάρτυρας, τὸν Χριστόν, τὸ Ἅγ. Πνεῦμα, καὶ τὴν ἑαυτοῦ συνείδησιν». Οἰκουμ.

2. Ἡ δήλωσις διὰ τὴν ὁποίαν ἐθεώρησεν ἀναγκαίαν ὁ Ἀπ. τὴν τόσον ἐπίσημον περὶ τῆς ἀληθείας αὐτοῦ διαβεβαίωσιν (στίχ. 1). Ὁ Ἀπ. δηλώνει κατὰ ταῦτα ρητῶς καὶ κατηγορηματικῶς, ὅτι τὸν κατέχει μεγάλη πολὺ καὶ διαρκὴς λύπη, ταράττουσα τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν αὐτοῦ (***λύπη***, ***ὀδύνη***). Διατί ὁ Ἀπ. αἰσθάνεται τὴν μεγάλην ταύτην λύπην δὲν λέγει εὐθὺς ἀμέσως. Ἐννοεῖ τις εὐκόλως, ὅτι δίδει εἰς αὐτὸν πολὺν κόπον νὰ ἐκφράσῃ τὴν αἰτίαν τῆς λύπης αὐτοῦ ταύτης.

(ἕπεται συνέχεια)

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης τῇ 25ῃ τοῦ λήγοντος μηνὸς ἀνεχώρησεν εἰς Χάλκην, προκειμένου ἵνα κατὰ τοὺς μῆνας τοῦ θέρους ἐφησυχάσῃ ἐν τοῖς ἐν τῇ αὐτόθι Ἱερᾷ Θεολογικῇ Σχολῇ ἰδιαιτέροις Πατριαρχικοῖς Διαμερίσμασι.

Τὴν Α. Θ. Παναγιότητα, μεταβᾶσαν δι' ἰδιαιτέρας ἀτμακάτου, συνώδευσαν οἱ σεβ. Μητροπολῖται Προύσης κ. Πολύκαρπος καὶ Λαοδικείας κ. Δωρόθεος, οἱ πανιερ. Μητροπολῖται Κυδωνιῶν κ. Ἀγαθάγγελος καὶ Περγάμου κ. Ἀδαμάντιος, ὁ πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου κ. Μάξιμος καὶ ἡ λοιπὴ Πατριαρχικὴ Ἀκολουθία, ὑπεδέχθησαν δὲ ἀπὸ μὲν τῆς ἀποβάθρας ὁ σεβ. Μητροπολίτης Πριγκηπονήσων κ. Θωμᾶς, ὁ καὶ Ἐφοροταμίας τῆς Σχολῆς, μετὰ τοῦ ἱ. Κλήρου καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἐφοροεπιτροπῆς τῆς Νήσου, ἐν δὲ τῇ Σχολῇ ὁ σεβ. Πρόεδρος τῆς Ἐφορείας Μητροπολίτης Χαλκηδόνος κ. Μάξιμος, ὁ Σχολάρχης πανιερ. Μητροπολίτης Νεοκαισαρείας κ. Χρυσόστομος, οἱ Καθηγηταὶ καὶ οἱ ἱεροσπουδασταί.

Χειροτονία ἐψηφισμένου Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας.

Ἡ χειροτονία τοῦ ἐψηφισμένου Μητροπολίτου Νεοκαισαρείας κ. Χρυσοστόμου, Σχολάρχου τῆς ἐν Χάλκῃ Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἐτελέσθη τῇ Κυριακῇ τοῦ Παραλύτου (7 τοῦ μ.) ἐν τῷ ἱερῷ ναΰδρίῳ τῆς αὐτόθι ἱ. Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος ὑπὸ τῶν σεβ. Μητροπολιτῶν Χαλκηδόνος κ. Μαξίμου, Προύσης κ. Πολυκάρπου, Πριγκηπονήσων κ. Θωμᾶ, Θεοδωρουπόλεως κ. Λεοντίου, Εἰρηνουπόλεως κ. Κωνσταντίνου, Λαοδικείας κ. Δωροθέου καὶ Φιλαδελφείας κ. Αἰμιλιανοῦ καὶ τῶν πανιερ. Μητροπολιτῶν Περγάμου κ. Ἀδαμαντίου καὶ Χαλδίας κ. Κυρίλλου. Εἰς τὴν θείαν λειτουργίαν ἔλαβε μέρος καὶ ὁ πανοσιολ. Ἀρχιγραμματεὺς τῆς Ἱ. Συνόδου κ. Μάξιμος, διηκόνησαν δὲ ὁ πανοσιολ. Τριτεύων κ. Χρυσόστομος καὶ ὁ ἱερολ. διάκονος ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης Σταυροδρομίου κ. Χρυσόστομος Κωνσταντινίδης. Παρῆσαν κατ' αὐτὴν Ὀφφικιάλοι τῆς Ἐκκλησίας, οἱ Καθηγηταὶ τῆς Σχολῆς καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν ὁμογενῶν.

Πατριαρχικὸς Ναός.

Κατὰ τὸν λήξαντα μῆνα, ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, τῇ μὲν Κυριακῇ τοῦ Τυφλοῦ καὶ ἑορτῇ τῶν ἁγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης (21), τῆς θείας λειτουργίας, τελεσθείσης, ὡς περαιτέρω σημειοῦται ὑπὲρ τοῦ Συσσιτίου — Ἰατρείου Τζιβαλίου, προέστη ὁ σεβ. Μητροπολίτης Λαοδικείας, κ. Δωρόθεος κηρύξας καὶ τὸν θεῖον λόγον, τὰς δὲ Κυριακὰς τῆς Σαμαρείτιδος (14) καὶ τῶν ἁγ. Πατέρων τῆς **Α'** Οἰκουμ. Συνόδου (28), καθὼς καὶ τῇ Τετάρτῃ τῆς Μεσοπεντηκοστῆς (10) καὶ τῇ Πέμπτῃ τῆς Ἀναλήψεως (25), ἐχοροστάτησεν ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος κ. Μάξιμος.

Συσσίτιον Τζιβαλίου.

Ἐπὶ τῇ ἀναδιοργανώσει τοῦ εὐαγοῦς Συσσιτίου Τζιβαλίου καὶ τῇ ἐγκαταστάσει αὐτοῦ ἐν τῷ κατωρόφῳ τοῦ

Κτιρίου τῆς ἐν Φαναρίῳ Μαρασλείου Σχολῆς μετὰ ἰδιαιτέρου φιλανθρώπου Ἰατρείου, ἐν ᾧ μέλλουσι τυγχάνειν δωρεὰν ἰατρικῆς βοηθείας καὶ περιθάλψεως οἱ ἄποροι μιᾶς ἐκτεταμένης περιοχῆς, ἐκτεινομένης ἀπὸ Φαναρίου καὶ Τζιβαλίου μέχρις Ἐδιρνέκαπου, ἐγένετο τῇ Κυριακῇ τοῦ Τυφλοῦ καὶ ἑορτῇ τῶν ἁγ. Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης (21 τοῦ μ.) ἐν τῷ πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ πανηγυρικὴ λειτουργία, προεξάρχοντος τοῦ σεβ. Μητροπολίτου Λαοδικείας κ. Δωροθέου. Μετὰ τὴν λῆξιν τῆς θείας λειτουργίας ἡ Α. Σεβασμιότης, μεταβᾶσα ὁμοῦ μετὰ τῶν προσελθόντων εἰς τὴν Μαράσλειον Σχολήν, ἐτέλεσε τὰ ἐγκαίνια τοῦ Συσσιτίου. Τὴν μεσημβρίαν παρετέθη γεῦμα εἰς τοὺς πτωχούς.

Ὀφφίκιον.

Ἡ Α. Θ. Παναγιότης, τιμῶσα τὴν πρόφρονα πάντοτε εἰς ἔργα φιλανθρωπίας συναντίληψιν καὶ τὴν ἄλλην ἐν γένει ἀρετὴν τοῦ ἐντιμ. κ. Γεωργίου Τζαζοπούλου, ἀπένειμεν αὐτῷ τὸ ὀφφίκιον τοῦ Ἄρχοντος Καστρηνσίου τῆς Ἁγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας. Ἡ εἰς τὸ ὀφφίκιον τοῦτο χειροθεσία τοῦ διαληφθέντος ἐγένετο ὑπὸ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος ἐν τῷ ἰδιαιτέρῳ Πατριαρχικῷ Παρεκκλησιῳ τοῦ Ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου τοῦ Πρωτοκλήτου, κατὰ τὸν ἑσπερινὸν τῆς Μεσοπεντηκοστῆς, τῇ 9η τοῦ μηνός.

Πατριαρχικὰ συγχαρητήρια.

Ἐπὶ τῇ ἐθνικῇ ἑορτῇ τῆς Πολωνίας (3 τοῦ μ.) καὶ τῆς Ρουμανίας (10 τοῦ μ.) τὰς συγχαρητηρίους Πατριαρχικὰς προσρήσεις διεβίβασε, μεταβὰς εἰς τὰ οἰκεῖα ἐνταῦθα Γενικὰ Προξενεῖα, ὁ πανοσιολ. Μ. Πρωτοσύγκελλος.

Ἐπισκέψεις.

Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα προσελθόντες εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ἐγένοντο δεκτοὶ παρὰ τῇ Α. Θ. Παναγιότητι καὶ ὑπέβαλον τὰ ἑαυτῶν σέβασματα :

— Τῇ 4ῃ ὁ Προϊστάμενος τῆς ἐνταῦθα Γερμανικῆς Παροικίας αἰδεσιμολ. Martin Kriebel.

— Τῇ 5ῃ ὁ ἐντιμ. κ. Ἀριστομένης Μηλιαρέσης, Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος ἐν Σμύρνῃ, μετὰ τοῦ ἐνταῦθα Ὑποπροξένου ἐντιμ. κ. Νικολάου Καμπαλούρη.

— Τῇ 6ῃ ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας κ. Ἀριστ. Τσαουσόπουλος, καὶ

— Τῇ 18ῃ ὁ ἐντιμ. κ. Γεώργιος Καραθανάσης.

Ἐγκύκλιος.

Εἰς ἐκτέλεσιν σχετικῆς ἀποφάσεως τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ἐντολῇ τῆς Α. Θ. Παναγιότητος, ἡ Μ. Πρωτοσυγκελλία ἀπέλυσε τὴν κάτωθι ἐγκύκλιον:

Τοῖς εὐλαβεστάτοις Προϊσταμένοις τῶν Ἱ. Ναῶν τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Ἀριθ. $\frac{\text{Πρωτ. 553}}{\text{Γραφ. 132}}$

Ἐν συνεδρίᾳ τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου, ληφθείσης ὑπ' ὄψιν τῆς πολλαχῶς ἐπιβαλλομένης ἀνάγκης περιορισμοῦ τῶν ἐπικηδείων λόγων, ἐκφωνουμένων μέχρι τοῦδε ἀδιακρίτως τῶν κηδευομένων προσώπων, ἐνεκρίθη ὅπως τοὐντεῦθεν αὐστηρῶς ἀπαγορευθῶσιν οἱ τοιοῦτοι λόγοι, ἐξαιρέσεως ἐπιτρεπομένης μόνον εἰς ἐπιφανεῖς ὀρθοδόξους χριστιανούς, ἠθικῶς ἢ ὑλικῶς χρησίμους γενομένους τῇ

Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν γένει τῇ κοινωνίᾳ, εἰδικῇ ἑκάστοτε ἀδείᾳ τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ προσκυνητοῦ ἡμῶν Πατρὸς καὶ Δεσπότου, διὰ τὴν Ἁγιωτάτην Ἀρχιεπισκοπὴν ἢ τῶν οἰκείων Σεβασμιωτάτων Μητροπολιτῶν διὰ τὰς παρακειμένας αὐτῇ Μητροπόλεις, τῆς ἐκφωνήσεως αὐτῶν, ἐν ταῖς τοιαύταις ἐξαιρετικαῖς περιπτώσεσι, γινομένης μόνον ὑπὸ κληρικῶν, τῶν λαϊκῶν δυναμένων ἐκφωνεῖν λόγους πρὸ τοῦ τάφου ἐν τοῖς Νεκροταφείοις, κατόπιν ἀδείας ὡσαύτως τῆς οἰκείας Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς.

Σεπτῇ Πατριαρχικῇ ἐντολῇ, κοινοποιοῦμεν διὰ τῆς παρούσης τοῖς εὐλαβεστάτοις Προϊσταμένοις τῶν ἱ. Ναῶν τῆς Ἁγιωτάτης Ἀρχιεπισκοπῆς τὴν ληφθεῖσαν ὡς ἄνω Συνοδικὴν ἀπόφασιν, πρὸς γνῶσιν, ἀνακοίνωσιν δὲ αὐτῆς καὶ ταῖς ἐντίμοις Ἐκκλησιαστικαῖς Ἐπιτροπαῖς τῶν ἱερῶν Ναῶν, ἐντελλόμενοι ἐκκλησιαστικῶς αὐστηρὰν πρὸς αὐτὴν συμμόρφωσιν.

Ἐπὶ δὲ τούτοις εἴητε ἐν Κυρίῳ ὑγιαίνοντες.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις, τῇ 11 Μαΐου 1944.

† Ο Μ. ΠΡΩΤΟΣΥΓΚΕΛΛΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ

ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

Συνοδικαὶ Συνεδρίαι.

Κατὰ τὸν παρόντα μῆνα ἡ Ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος συνῆλθεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῆς Α. Θ. Παναγιότητος εἰς τὰς τακτικὰς αὐτῆς συνεδρίας, ἀσχοληθεῖσα μὲ διάφορα ζητήματα ἐσωτερικοῦ χαρακτῆρος.

Ἐπικήδειοι Λόγοι.

Ληφθείσης ὑπ' ὄψιν τῆς πολλαχῶς ἐπιβαλλομένης ἀνάγκης περιορισμοῦ τῶν ἐπικηδείων λόγων, ἐκφωνουμένων μέχρι τοῦδε ἄνευ διακρίσεως τῶν κηδευομένων προσώπων, ἐνεκρίθη συνοδικῶς ἵνα τοὐντεῦθεν αὐστηρῶς ἀπαγορευθῶσιν οἱ τοιοῦτοι λόγοι, ἐξαιρέσεως ἐπιτρεπομένης μόνον εἰς ἐπιφανεῖς ὀρθοδόξους χριστιανούς, ἠθικῶς τε καὶ ὑλικῶς χρησίμους ὑπάρξαντας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν κοινωνίαν ἐν γένει, ἐν ταῖς τοιαύταις δὲ ἐξαιρετικαῖς περιπτώσεσιν οἱ ἐπικήδειοι ἐκφωνῶνται μόνον ὑπὸ κληρικῶν καὶ κατόπιν εἰδικῆς ἑκάστοτε ἀδείας τῆς Α. Θ. Παναγιότητος διὰ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν ἢ τῶν οἰκείων σεβ. Μητροπολιτῶν διὰ τὰς παρακειμένας Μητροπόλεις, τῶν λαϊκῶν δυναμένων ὅπως ἐκφωνῶσι λόγους πρὸ τῶν τάφων ἐν τοῖς Νεκροταφείοις, κατόπιν ἀδείας ὡσαύτως τῆς οἰκείας Ἐκκλησιαστικῆς Ἀρχῆς.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΙΔΟΥ
Διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου

« *Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὸν Ἱερὸν Ἄμβωνα* »

Ο ΛΟΓΟΣ, τὸ μεγάλο αὐτὸ δῶρον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ὅταν στὴν μετάδοσίν του πρὸς τοὺς ἄλλους, μάλιστα ἀπὸ τὸ ἐκκλησιαστικὸν βῆμα, δὲν στηρίζεται μονάχα ἐπάνω εἰς τὴν βάσιν τῆς λογικῆς ἐννοίας, ἀλλὰ θερμαίνεται καὶ ζωοποιεῖται καὶ ἀπὸ μιὰ εὔρωστη καὶ πλατειὰ πίστιν, τότε γίνεται ὄργανον τῆς σκέψεως μαζὶ καὶ τῆς καρδίας, κυρίαρχος ἐπάνω εἰς τὸν νοῦν καὶ εἰς τὸ αἴσθημα, γίνεται δηλαδὴ λόγος ζῶν, λόγος δημιουργικὸς καὶ κερδίζει τὸν σκοπόν του. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντύπωσις ποὺ μοῦ ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν μελέτην τοῦ νέου καὶ ἐκλεκτοῦ ἔργου «*Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὸν ἱερὸν Ἄμβωνα*» τοῦ καθηγητοῦ καὶ διδασκάλου τοῦ Εὐαγγελίου κ. Ι. Παναγιωτίδου.

Κάθε χριστιανικὴ καρδιὰ εἰς τὰς σχέσεις της πρὸς τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτόν της, πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ πρὸς τὴν ζωήν, ἔχει νὰ ἀντιμετωπίσῃ πολλὰ προβλήματα καὶ ἐρωτήματα καὶ ἔχει νὰ περάσῃ μέσα ἀπὸ τὴν δοκιμασίαν ὡρισμένων στιγμῶν, ἀπὸ τὶς ὁποίες θὰ ἔβγῃ εἴτε στερεωμένη εἰς τὴν πίστιν καὶ ὑψωμένη, εἴτε κλονισμένη εἰς τὰς ἠθικάς της ἀρχὰς καὶ πίπτουσα. Τὰ εἴκοσι κεφάλαια ποὺ μᾶς παραθέτουν οἱ « *Ἀντίλαλοι τοῦ ἱεροῦ Ἄμβωνος* » — εἴκοσι λόγοι καὶ ὁμιλίαι — καλύπτουν ἕνα μέρος τῶν κοινωνικῶν καὶ ἠθικῶν προβλημάτων καὶ γίνονται στήριγμα, φῶς καὶ ὁδηγὸς τῆς χριστιανικῆς καρδίας.

Τὸ βιβλίον ἀρχίζει, πολὺ ἐπιτυχημένα, μὲ τὴν σημασίαν ποὺ ἔχει ἡ δύναμις αὐτὴ ποὺ εἶναι ἔξω ἀπὸ μᾶς καὶ ποὺ εἴμεθα μέσα σ' αὐτήν, ποὺ μᾶς ἐξουσιάζει καὶ ποὺ τὴν κρατοῦμε καὶ μὲ αὐτὴν μεγαλουργοῦμε, μὲ τὸν χρόνον. Ὅσο ὁ χρόνος περνᾷ ἀπὸ ἐπάνω μας καὶ ἡμεῖς κινούμεθα μέσα εἰς τὸν χρόνον, ἔχουμε τὴν δυνατότητα, μὲ τὴν καλὴν χρησιμοποίησίν του, νὰ ἐπιτύχουμε τὸν χριστιανικόν μας προορισμὸν ἐπάνω εἰς τὴν γῆν.

Κατόπιν ἀκολουθοῦν τὰ δεκαεννέα ἄλλα κεφάλαια, εἰς τὰ ὁποῖα ἀναλύεται, στὰς διαφόρους της μορφάς, ἡ χριστιανικὴ ζωή, τόσον εἰς τὴν ἀτομικήν, ὅσον καὶ εἰς τὴν οἰκογενειακὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἐκδήλωσίν της καὶ εἰς τὰς σχέσεις της πρὸς τὸν Θεόν.

Ἡ ἀνάλυσις αὐτή, μὲ τὸ φιλοσοφικό, ἠθικὸ καὶ κοινωνιολογικό της περιεχόμενο, στηρίζει τὰς ἀντιλήψεις περὶ τοῦ ἀνωτέρου σκοποῦ καὶ προορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ζωῆς ὄχι μόνον ἐπάνω εἰς τὰ διδάγματα τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πεῖραν τῆς καθημέραν ζωῆς καὶ εἰς τὴν μαρτυρίαν τῆς ἱστορίας, ἐπίκαιρα παραδείγματα τῆς ὁποίας, ἐφηρμοσμένα στερεὰ εἰς τὴν διδασκαλίαν, πλεῖστα ὅσα συναντᾷ ὁ ἀναγνώστης εἰς τὰς σελίδας τοῦ ἀναφερομένου ἔργου.

Ἡ χάρις καὶ ἡ ἁπλότης τοῦ λόγου, αἱ εἰκόνες καὶ τὰ παραδείγματα καθιστοῦν καὶ τὰ βαθύτερα νοήματα προσιτὰ σὲ κάθε διάνοια, ἡ δὲ βαθεῖα πίστις ποὺ περνᾷ μέσα ἀπὸ ὅλο τὸ ἔργον, ἐγγίζει τὴν καρδίαν τοῦ ἀναγνώστου καὶ ἔτσι κατορθώνει ὁ συγγραφεὺς νὰ ἐπηρεάζῃ τὴν σκέψιν καὶ τὴν καρδίαν καὶ νὰ δημι-

ουργῇ εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ἀναγνώστου μίαν διάθεσιν πρὸς ἀνάτασιν καὶ ὕψωσιν.

Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ δίδουν ἀξία εἰς τὸ βιβλίον, τὸ ἀποδεικνύουν ἐπαγωγὸ καὶ τὸ κάμνουν νὰ φθάνῃ τὸν σκοπόν, διὰ τὸν ὁποῖον ἐμόχθησε καὶ εἰς τὸν ὁποῖον πιστεύει βαθειὰ ὁ συγγραφεύς.

* * *

Ἐὰν κάθε ἀντίλαλος ἑλκύῃ τὴν προσοχήν μας, πολὺ περισσότερον πρέπει νὰ διεγείρουν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον μας οἱ ἀντίλαλοι ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν φωνὴν τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος. Οἱ ἀντίλαλοι αὐτοὶ χύνουν φῶς εἰς τὴν σκέψιν μας, σταλάζουν πίστιν καὶ ἐλπίδα εἰς τὴν καρδίαν, γαλήνην εἰς τὴν συνείδησίν μας.

Μὲ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὡραίου ἔργου ***«Ἀντίλαλοι ἀπὸ τὸν ἱερὸν Ἄμβωνα»***, κάθε οἰκογένεια εἰσάγει μέσα εἰς τοὺς κόλπους της τὴν φωνὴν τοῦ ἄμβωνος, τὴν φωνὴν τοῦ Εὐαγγελίου, τὴν φωνὴν τῆς ζώσης πίστεως.

† Ο ΧΑΛΔΙΑΣ ΚΥΡΙΛΛΟΣ

31 Μαΐου 1944.

30/6/1944.